
VEZETŐI ÖSSZEFOGLALÓ

ESETTANULMÁNY-JELENTÉS

Elena Giacomelli, *Posztdoktori kutató munkatárs*

Elisa Iori, *Posztdoktori kutató munkatárs*

Susanna Villani, *Posztdoktori kutató munkatárs*

Sarah Walker, *Posztdoktori kutató munkatárs*

Pierluigi Musarò, *Részt vevő professor*

Matteo Vittuari, *Részt vevő professor*

Marco Borraccetti, *Részt vevő professor*

Elisa Magnani, *Részt vevő professor*

**#CLIMATE
OFCHANGE**

Co-funded by
the European Union

VEZETŐI ÖSSZEFOGLALÓ

Bevezetés

Ki a klímamigráns? És hogyan tudjuk úgy megvitatni az éghajlati válság és a migráció közötti komplex összefüggést, hogy az eredményes és hasznos legyen azok számára, akiknek az életét és megélhetését a leginkább veszélyezteti az éghajlati válság? Ezek azok a kérdések, amelyekkel e jelentés foglalkozik, és amelyek a *#ClimateOfChange* projekt során, amelynek keretében ez a jelentés készült, számos eszmecsere középpontjában álltak. Olyan kérdések, amelyek sajnos, mint minden más, a migrációval kapcsolatos téma, mélyen politikai jellegűek. A válaszok megtalálásához **négy olyan ország empirikus kutatására támaszkodunk, amelyekben esettanulmányt végeztünk: Kambodzsa, Guatemala, Kenya és Szenegál.** A kutatást a Bolognai Egyetemen működő interdiszciplináris kutatócsoport végezte, amely a szociológiai, mezőgazdasági és élelmiszer-rendszerek, humán-földrajzi és jogi szempontok kombinációjára támaszkodott, a helyszínen működő partnerszervezetekkel együttműködve, amennyiben nem volt lehetőségünk a COVID-19 világjárvány miatt ellátogatni az esettanulmányban részt vevő országokba.

Az emberek évszázadok óta vándorolnak a környezetük változásaira reagálva, gyakran az évszakok függvényében. A *The Atlas of Environmental Migration* (A környezeti migráció atlasza – Ionesco, Mokhnacheva és Gemenne, 2016) egészen 45 000 évvel ezelőtti példákat hoz fel arra, hogy a környezeti változások és a természeti katasztrófák szerepet játszottak a népesség eloszlásában. A nemzetközi közösség azonban csak az elmúlt mintegy 20 évben kezdte lassan felismerni, hogy a változó éghajlat és környezet milyen szélesebb körű összefüggésekkel és következményekkel jár az emberi mobilitásra nézve (Laczko és Aghazarm, 2009). A közelmúltban egyre inkább megjelentek az egyre riasztóbb narratívák az „éghajlati migránsokról” mint invazív fenyegetésről, akik nagy számban mozognak a Globális Délről a Globális Északra. Annak ellenére, hogy **a mozgások túlnyomó többsége belső** vagy a szomszédos országokba irányuló. Az is egyre inkább tudatosul az emberekben, hogy az éghajlati válsággal szemben leginkább kiszolgáltatott emberek egy része nem tud, és nem is fog tudni elvándorolni, mivel a mobilitás a társadalmi és gazdasági tőkétől is függ. Ezek az árnyaltabb üzenetek gyakran elvesznek a médiadiskurzusokban, és a számokat úgy értelmezik (félre), hogy felerősítsék a félelemről szóló narratívákat (Boas et al., 2019; Durand-Delacré et al., 2021; Lietaer és Durand-Delacré, 2021). Ahogy Baldwin és Bettini kihangsúlyozzák, magát az éghajlatváltozást gyakran úgy ábrázolják, mint „kialakulóban lévő migrációs válságot” (2017, 1. o.).

Az éghajlati válság és a migráció közötti kapcsolatról jelentős kritikai kutatások születtek (Geddes et al., 2012; Baldwin, 2013; Bettini, 2013; Boas et al., 2019; Durand-Delacré et al., 2021), és a tudósok kimutatták, hogy „az éghajlati migránsok kategóriájának megkülönböztetése a nem éghajlati migránsokétól empirikusan nem lehetséges” (Boas et al. 2019, 902. o.). Nincs közvetlen kapcsolat, és sok ember számára a migráció inkább egy folytatódó folyamat, mint egyszeri döntés és cselekvés, és a migrációval kapcsolatos döntéshozatalt befolyásoló tényezők összetettek és számosak (Kelman, 2020). Egyelőre nem áll rendelkezésre elegendő empirikus tanulmány és megbízható modell ahhoz, hogy megkérdőjelezhetetlen ok-okozati összefüggéseket állapítsunk meg az éghajlatváltozás és a migráció között (Boas et al., 2019; Renou és Diallo, 2019; Durand-Delacré et al., 2021).

Mindazonáltal egyértelmű, hogy az éghajlati válság hatásai egyre súlyosbodnak, és egyre inkább ellehetetlenítik sok ember életét és megélhetését. Az *Éghajlatváltozási Kormányközi Testület (International Panel on Climate Change, IPCC)* legutóbbi, 2021-es jelentésében arra a következtetésre jut, hogy az emberi tevékenység példátlan és olykor visszafordíthatatlan módon változtatja meg az éghajlatot. António Guterres ENSZ-főtitkár szerint a jelentés „vörös jelzés az emberiség számára”, és arra figyelmeztet, hogy egyre szélsőségesebb hóhullámok, aszályok és árvizek várhatóak, valamint hogy alig több mint egy évtizeden

belül túllépjük a legfőbb hőmérsékleti határértéket. Bár az éghajlati válság az egész világot érinti, a hatásokat nem egyformán érezzük.

A Katasztrófák Epidemiológiai Kutatóközpontja (Centre for Research on the Epidemiology of Disasters - CRED) megállapította, hogy a legszegényebb országokban élő emberek átlagosan hatszor nagyobb valószínűséggel szenvednek sérülést, veszítik el otthonukat, kényszerülnek kitelepítésre vagy evakuálásra, vagy szorulnak sürgősségi ellátásra a katasztrófák következtében (2018). Így az éghajlatváltozás emberi költségei túlnyomórészt az alacsony és az alsóközép-jövedelmű országokat sújtják: a kockázatokkal szembeni kiszolgáltatottságot és a szenvedés mértékét inkább a gazdasági fejlettségi szint, mint az éghajlat *önmagában* határozza meg (CRED, 2018). A természeti katasztrófák hatásában komoly egyenlőtlenségek tapasztalhatók, például a kutatók rámutattak, hogy a Katrina hurrikán és az azt követő lakossági kitelepítések az Egyesült Államokban sokkal inkább társadalmi és politikai okokhoz, többek között faji egyenlőtlenségekhez kapcsolódtak, semmint pusztán természeti okokhoz.

A mobilitást is drámaian eltérő módon élik meg világszerte. Ahogy Hirst és Thompson 1999-ben rámutatott, az államok még mindig ellenőrzik határaikat és az emberek mozgását azokon keresztül, így a globalizáció retorikája ellenére „a világ népességének nagy része zárt világokban él, a születés sorshúzásának csapdájában”. Így a mozgás szabadsága a mai világ stratifikáló tényezőjévé vált (Bauman 1998; Mezzadra és Neilson, 2013), és azok a csoportok, amelyek spontán mobilitása gyanúsnak számít, kényszerű immobilitás alá kerülhetnek (Musarò, 2019). Az útlevélindex¹ a mobilitás terén világszerte tapasztalható óriási különbségeket mutatja, és a rangsorolás azon alapul, hogy az útlevél birtokosai hány célállomásra juthatnak el. Mind a négy vizsgált ország nagyon alacsonyan szerepel e mutató tekintetében. Így például míg egy európai uniós fiatal viszonylag könnyen átutazhat a világ másik felére munka vagy tanulás céljából, hogy javítsa foglalkoztatási kilátásait vagy élettapasztalatait, addig az ezeken a területeken élő fiatalok nem tehetik ezt meg.

Az éghajlati válság „de-naturalizálása” érdekében, amelyet gyakran természeti katasztrófaként ábrázolnak, láthatatlanná téve mind a társadalmi-politikai felelősséget, mind a válság középpontjában álló globális egyenlőtlenségeket, kutatásunk Mimi Sheller szociológus „mobilitási igazságosság” (2018) koncepciójára támaszkodik. Ez kibővíti az éghajlati igazságosság fogalmát, kiterjesztve értelmezésünket az éghajlatváltozásra, a fenntarthatatlan urbanizációra és a fenntarthatatlan határrendszerekre mint együttes válságra. A koncepció tükrözi a projektből kirajzolódó, egymással összefüggő szálakat: a mobilitáshoz való jogot, az egészséges környezetben való élethez való jogot, valamint az e jogokhoz való egyenlőtlen hozzáférést világszerte. Ez a megközelítés elismeri a gyarmatosítás hatását mind a mobilitásra, mind az érintett helyekre, valamint azt, hogy az alkalmazkodóképesség rendkívül egyenlőtlen, és olyan interszekcionális tényezők közvetítik, mint a tőkéhez, nemhez, etnikumhoz, osztályhoz, fajhoz fűződő pozíció (Boas *et al.*, 2019). valóban kulcsszerepet játszanak az éghajlati válság hatásaiban: "A veszélyeztetett közösségek nem homogének, hanem interszekcionálisan (osztály, faj, őshonosság, migráns státusz stb. szerint) tagolódnak" (Sultana, 2021, 3. o.). Az **interszekcionális tényezők**² valóban kulcsszerepet játszanak az éghajlati válság hatásaiban: „A veszélyeztetett közösségek nem homogének, hanem interszekcionálisan (osztály, faj, őshonosság, migráns státusz stb. szerint) tagolódnak” (Sultana, 2021, 3. o.). Az interszekcionalitással való foglalkozás rávilágít az elnyomás és kizsákmányolás összefonódó rendszereire, amelyek fokozzák a kiszolgáltatottságot.

¹ <https://www.passportindex.org/>

² Az interszekcionalitás fogalma azt írja le, hogy a nemi, fajon, etnikai hovatartozáson, szexuális irányultságon, nemi identitáson, fogyatékonyságon, osztályon és a megkülönböztetés egyéb formáin alapuló egyenlőtlenségi rendszerek hogyan "kereszteznek" egymást, hogy egyedi dinamikát és hatásokat hozzanak létre (CJ – Center for intersectional justice).

Ez a jelentés az úgynevezett "éghajlati migránsokról" szóló ijesztő szalagcímek mögött meghúzódó valóságot tárja fel a **négy esettanulmányban részt vevő országra** összpontosítva. A jelentés az éghajlatváltozás által veszélyeztetett emberek meglátásaira és megélt valóságára támaszkodik a négy esettanulmányban részt vevő országból azzal a céllal, hogy központosítsa nézeteiket. Ezekben az országokban, azok számára, akikre ez a jelentés fókuszál, az éghajlati válság nem jelent jövőbeli fenyegetést, mint Európa számos országában (bár még itt is egyre gyakrabban fordulnak elő erdőtüzek, aszályok és part menti erózió). A jelentésben szereplő emberek számára az éghajlati válság az itt és most valósága, és most azonnal figyelmet és politikai válaszokat követel. Olyan politikai válaszokat, amelyek azonban árnyaltak és kiegyensúlyozottak, és nem esnek bele a válsághelyzet narratívájába, amely azzal a kockázattal járna, hogy a mozgásra kényszerült embereket fenyegetésként állítják be.

1. ESETTANULMÁNY: SZENEGÁL

Szenegál környezeti szempontból rendkívül sebezhető, és a tengerszint emelkedésével, a part menti erózióval, a talaj szikesedésével, a tengeri viharokkal, valamint a halállomány és a biológiai sokféleség csökkenésével kell szembenéznie. Az országban jelentős az éghajlatváltozásokra érzékeny gazdasági tevékenység, többek között a mezőgazdaság és a halászat. Ez a nagy népsűrűségnek és annak köszönhető, hogy szinte minden gazdasági tevékenység a tengerparti területeken összpontosul. A lakosság mintegy 65%-a a tengerparti területeken él, főként Dakar és más városok környékén. Szenegál a világ nyolcadik legveszélyeztetettebb országa a tengerszint emelkedése szempontjából. Bár az ország nagy részén trópusi éghajlat uralkodik, Szenegál északi területei (a Száhel-övezetben) szárazak.

Az esettanulmányi területeket (Dakar és St. Louis) szándékosan választottuk, hogy megragadjuk a mobilitás összetettségét és az éghajlati válság kölcsönhatását a történelmi mozgásmintázatokkal. A Szenegál belső régióiból érkező vidéki migránsok ezekbe a tengerparti városi övezetekbe vándorolnak, hogy mezőgazdasági tevékenységük finanszírozása érdekében munkát vállaljanak, gyakran a halászati ágazatban. Az egykor szezonális mobilitási minták az éghajlati válság és a mezőgazdasági megélhetést romboló társadalmi-gazdasági strukturális tényezők együttes hatására átalakulóban vannak. Ugyanakkor magára a helyi halászati ágazatra is hatással van az urbanizáció és a vidéki tömegvándorlás, valamint az éghajlati válság. Ezek a halászközösségek tehát egyszerre jelentenek érkezési és tranzitpontot a belső vidéki területekről, valamint néhány szomszédos országból érkező migránsok számára, és kiindulópontot az Európában jobb életet keresők számára.

1. Módszertan

A kutatást interdiszciplináris kutatócsoport végezte, amely a szociológiai, mezőgazdasági és élelmezési rendszerek, humán-földrajzi és jogi szempontok kombinációjára támaszkodott. A terepmunkát megelőzően teljes körű irodalmi elemzést végeztek, valamint távinterjúkat készítettek a legfontosabb szereplőkkel. A terepmunkát 2021 májusában az UNIBO kutatócsoportja végezte Dakarbán és Saint Louisban, akik két szenegáli segítővel dolgoztak együtt. Kvalitatív módszereket alkalmaztak:

- **Egy hónapos éghajlati napló** (Giacomelli és Walker, 2021): 30 résztvevő (15-en vidéki területekről - St. Louis, 15-en városi területekről - Dakar).
- **Fókuszcsoportok**: 4 csoport (egyenként 5-10 fő, nem és kor szerint vegyesen): 2 Dakarbán, 2 Saint Louisban.
- **Mélyinterjúk**: 35

2. Kutatási eredmények

A KUTATÁSBÓL KIRAJZOLÓDÓ TÉMÁK

- A társadalmi, gazdasági és geopolitikai tényezők összefonódása: éghajlatváltozás, migráció, környezetromlás, urbanizáció stb.;
- Az éghajlatváltozás súlyosbítja a már meglévő állapotokat;
- Az éghajlatváltozás mint hegemon és instrumentális diskurzus: a jelenlegi helyzet legitimálásának, a politikai felelősség áthárításának és a mobilitási kérdések depolitizálásának kockázata = Az éghajlatváltozás mint tünet és nem mint ok;
- A legkevesebb társadalmi/gazdasági tőkével rendelkezők a legveszélyeztetettebbek az éghajlatváltozás hatásaival szemben;
- Fő kockázati tényezők: éghajlatváltozás; politikai beavatkozás; külföldi halászati megállapodások (főként az EU-val) – az óceán kisajátítása;
- Gyors és tervezetlen urbanizáció, amelyet a növekvő vidékről érkező tömegvándorlás táplál;
- A hulladékgazdálkodás hiánya (+ az EU hulladékdömpingje Szenegálban);
- A mobilitási mintázatok az éghajlati válság miatt eltolódtak (jelentős belső mozgások a vidéki területekről a tengerparti területek, például Saint Louis és Dakar felé, illetve néhol a Kanári-szigetekre, Spanyolországba);
- Vágy a mobilitás igazságosságára – menni és visszatérni. Ezt a jelenlegi határrendszer korlátozza.

2.1. Ellenséges környezet

Szenegálban jelentős az éghajlatváltozásra érzékeny gazdasági tevékenység, köztük a **mezőgazdaság és a halászat**. Az éghajlati érzékenységet fokozza, hogy a szenegáli lakosság több mint 65%-a tengerparti területeken él, főként Dakar és más városi területek körül koncentrálódva (Ndour et al., 2018). Szenegál part menti területei környezeti szempontból rendkívül sebezhetőek, és a tengerszint emelkedésével, a part menti erózióval, a talaj szikesedésével, a környezetszennyezéssel, a tengeri viharokkal, valamint a halállomány és a biológiai sokféleség kimerülésével kell szembenéznük (Amara et al. 2019). **Szenegál a világ nyolcadik legveszélyeztetettebb országa a tengerszint emelkedése szempontjából** (Amara et al. 2019). Szenegálban a városi terjeszkedés részben a gyarmati kizsákmányolás történelmi múltjában gyökerező kapitalista extraktivista rendszeren is alapul (Bernards, 2019, 2020).

Szenegálban a part menti eróziót mind a **természeti folyamatok** (hullámverés, meteorológiai események és a tengerszint emelkedése), mind pedig az **emberi tevékenységek**, különösen a tervszerűtlen vidéki elvándorlás és a **gyors urbanizáció** determinálják, amelynek nagy részét a Szenegál belső területeit sújtó, az 1970-es években bekövetkezett szárazság idézte elő (Gueye, Fall és Tall, 2015), valamint az építési célú illegális homokbányászat (Ndour et al., 2018). A szárazság miatt sok fa is elpusztult, amelyek a part mentén védelmet nyújtottak. A szenegáli tengerparti területeken élő emberek, mint a jelentésben megkérdezettek is, olyan földön élnek, amely a szemük láttára tűnik el. Az interjúalanyok arról számoltak be, hogy a part menti erózió és a tengerszint emelkedése nemcsak a fizikai tájat, hanem a **megélhetést és az emlékeket** is tönkreteszi.

St. Louis is különösen érzékeny az éghajlati válságra földrajzi elhelyezkedéséből adódóan. A város történelmi központja a Szenegál folyó egyik szigetén található, amelynek túloldalán az Atlanti-óceán terül el. Az Atlanti-óceántól egy La Langue Barbarie nevű félsziget, egy keskeny, közel 30 km hosszú homokföveny védi. **A tengerszint emelkedése és két nagy**, 2017-ben és 2018-ban dúló **vihar** következtében, amelyek több házat leromboltak, több mint 3200 ember maradt otthon nélkül Saint Louisban. Vannak azonban olyan emberi beavatkozások is, amelyek tovább rontottak a környezeti helyzeten. Gyors megoldásként, hogy megvédjék Saint Louist a gyorsan emelkedő folyó okozta árvízveszélytől 2003-ban, a helyi önkormányzat egy **négy méter széles hasadékot**, azaz csatornát ásatott a La Langue Barbarie-n keresztül. Ez drámai következményekkel járt, nevezetesen egy új folyótorkolatként működött, amely gyorsan és nagymértékben kiszélesedett (Anthony, 2015).

Ameth Sène Diagne, Doun Baba Dieye volt vezetője, egy olyan falu, amely a hasadék következtében a tenger alá került, megemlíti, hogyan: *„Még csak egyetlen ház sem maradt! Csak egy épület maradt állva, és oda is csak pirogával lehet eljutni.”* Azt állítja, hogy az őslakosság ismereteit figyelmen kívül hagyták, ami a kívülről érkező technokrata ismeretek – a hasadék – érvényesítéséhez vezetett, ami sok ember életébe került.

Az áradás Szenegál egyik legsúlyosabb veszélyforrása. Dakar különösen kiszolgáltatott az árvizeknek, elsősorban a magas városi népsűrűség és a tervszerűség hiánya miatt (Gueye, Fall, and Tall, 2015). A dakari és a Saint Louis-i éghajlati naplókban az árvíz gyakori beszédtema volt, számos árvizet ábrázoló fotóval. Az **éghajlati válság** okozta különösen intenzív és heves esőzések, valamint a rossz csatornázási és szennyvízrendszerek kombinációja egy **gyorsan és tervszerűtlenül urbanizálódó** városban. A megosztott képek az éghajlati válság szélesebb körű hatásait és okait, valamint az urbanizáció és az éghajlati veszélyeztetettség közötti összefüggéseket mutatják be.

2.2. Hulladék

A hulladékgazdálkodás egyszerre magatartásbeli és strukturális kérdés. A hulladék nagy része háztartási hulladék, és az emberek nem rendelkeznek hulladékinfrastruktúrával, de a kezelés is felülről lefelé irányuló megközelítést igényel (Hutson, 2021). A hulladék, főként a műanyag, de a ruhák is, mindenütt szanaszét hevernek, kivéve a turista strandokat, amelyeket varázslatos módon megtisztítottak ettől a mocsoktól. Ez egészségügyi és higiéniai problémákat okoz, és az óceáni biodiverzitás számára is problémás. A városi területeken ugyanis egyre több hulladék keletkezik, ami hatással van mind az ártalmatlanítás és a víztisztítás folyamatára, mind az esővíz elvezetésére (Armando, LVIA, távinterjú). Emellett problémát okoz a tengeri élővilágra gyakorolt hatása is.

A dakari éghajlati naplókban erőteljesen megjelent a hulladék, ahol a résztvevők közül sokan megosztották **a helyi környezetüket romboló szemétről** készült képeket. Számos „takarítási” tevékenységükről és figyelemfelhívásról is osztottak meg képeket, amelyekkel megpróbálják megfékezni a strandjaikat és utcáikat ellepő szemétáradatot. Bemutatták azt is, hogy az idő múlásával hogyan változtak meg az olyan strandok, mint a Hann-öböl, ami „a világ legszebb öbleinek listáján a második helyen állt” (Fakalè, Hann-öböl, Dakar), de mára olyan helyé vált, ahol a vízszennyezés miatt már nem lehet fürdeni. A Hann-öböl ma Nyugat-Afrika legszennyezettebb területei közé tartozik, és egyben Nyugat-Afrika első számú ipari övezete, amely Szenegál iparának mintegy 70-80%-át teszi ki (Lewis, 2016).

Az olyan nagyvárosokban, mint Dakar, nincsenek higiéniai hulladéklerakók, és a szilárd hulladék csaknem 70%-át nem engedélyezett szemételepeken helyezik el. Afrika egyik legnagyobb hulladéklerakó helye, **Mbeubeuss** Szenegálban található. Mbeubeuss egy szeméthegek tetejére épült telephely. Feltűnően sok a műanyag, de a ruhanemű is: a fast fashion iparág nyomai és a környezetre gyakorolt káros hatása. Az Ellen MacArthur Alapítvány jelentésének (2017) becslései szerint a fast fashion termékek több mint felét kevesebb mint egy év alatt kidobják. Bár a globális északon történnek erőfeszítések a ruhák újrahasznosítására és újrafelhasználására, az összegyűjtött ruhák nagy részét olyan országokba exportálják, ahol nincs saját ruhagyűjtő infrastruktúra, például Szenegálba, és végül a ruhák nagy része a hulladéklerakókban végzi (Ibid.), például Mbeubeussban. Valójában számos uniós tagállam továbbra is a leginkább érintett embereknek és területeknek (MAPAs – Most Affected People and Areas) küldi a hulladékot, köztük olyan országokba, mint Szenegál, amelyek nem képesek saját hulladékuk kezelésére sem (Hutson, 2021).

2.3. Halászat

Szenegálban a halászati ipar a fő foglalkoztatási forrás a tengerparti területeken, például Dakarban és St. Louisban. A **halászatok** a becslések szerint 600 000 embert foglalkoztatnak közvetlenül vagy közvetve

Szenegálban, ami a gazdaságilag aktív népesség 15%-át teszi ki³, beleértve a halfeldolgozó üzemekben, ahol a legtöbb munkavállaló nő (Daniels et al., 2016), és más tevékenységekben, például a halászathoz kapcsolódó piaci kereskedelemben dolgozók ezreit. A **halászati ökoszisztémát** tönkreteszi az éghajlati válság, mivel a változó áramlatok miatt a halak máshová vándorolnak, de a part menti erózió, a szennyezés és az óceánok kisajátítása is, mivel a nagy ipari hajók a globális északi országokkal, köztük az Európai Unióval kötött megállapodások értelmében elviszik az értékeesebb halakat Szenegálból (Kaczynski és Fluharty, 2002; Allison et al., 2009; Daniels et al., 2016; Okafor-Yarwood és Belhabib, 2020).

„Amint látják, a part tele van szeméttel, ami elűzi a halakat, mert nem tudnak lélegezni. Ha a halak nem tudnak megfelelő környezetben, megfelelő hőmérsékletben élni, akkor máshová költöznek. A halászoknak ilyenkor keményebben kell dolgozniuk, hogy elérjék azokat a halakat, amelyek olyan helyekre költöznek, amelyek a nagy hajók felségterületéhez tartoznak. Ez a probléma.”

Abdoulaye Diouf, Thiaroye sul mer, Dakar

Az általa említett nagy hajók a globális északi ipari hajói, beleértve az EU tagállamait is. A nagy ipari vonóhálós halászhajók túlzott halászata hozzájárul a kisüzemi halászat összeomlásához. Az illegális, be nem jelentett és szabályozatlan halászat szintén a probléma jelentős részét képezi Szenegálban (Daniels et al., 2016).

2.4 Mobilitás

Szenegálban a mobilitás régóta a megélhetési stratégiák kulcsfontosságú eleme, a bevételek diverzifikálásának és az erőforrásokban szegény környezethez való alkalmazkodás történelmi eszköze. Az elmúlt évtizedekben azonban a természeti és emberi beavatkozások következtében a környezetromlás fokozódott, ami súlyosbította a helyi háztartások kiszolgáltatottságát. Az 1960-as évek vége óta jelentőssé vált a **vidéki tömegvándorlás** a szenegáli nagyvárosok, különösen Dakar felé. Az aszályos időszakok és az elvándorlás ritmusa között azonban nincs közvetlen kapcsolat, ehelyett az éghajlat változékonysága és a városokba irányuló migráció között áll fenn komplex kapcsolat, és fontos más **veszélyeztetettségi tényezők** (pl. a mezőgazdasági és kereskedelmi irányelvek liberalizációja, a bankhitelek hiánya, a termés utáni veszteségek és a korlátozott erőforrás-diverzitás) integrálása is (Gueye, Fall és Tall, 2015). Ez összhangban van más megállapításokkal (pl. Geddes et al., 2012), amelyek szerint a gazdasági motivációk nagy szerepének köszönhetően a migráció a környezeti kockázatok *felé* vezethet az olyan városokban, mint Dakar.

Emellett a hanyatló halászati ágazat miatt egyes halászok úgy érzik, hogy **nincs más választásuk**, minthogy megpróbáljanak szabálytalanul elvándorolni, és így pirogákon (kis facsónakokon) próbálnak átkelni az Atlanti-óceánon, hogy jobb lehetőségeket keressenek Európában. Fontos megjegyezni, hogy ez csupán a megmozdulások egy elenyésző hányadát teszi ki. A legtöbb belső. A megélhetésüket elvesztő halászok számára azonban a tenger porózus határa vonzerőt jelent. Ahogy egy halász megállapította: **"A halászok követik a halakat: ha a halak Európába mennek, akkor a halászok is oda mennek."**

A csónakos migráció erősen nemi alapú, a legtöbb migráns férfi. A nők nem veszik fontolóra ezt az utazást, hanem inkább a férfi rokonaikba vagy partnereikbe vetik a reményt, hogy megteszik az utat, és segítenek a család eltartásában. Többnyire fiatal férfiak indulnak útnak, és bár a legnagyobb társadalmi és gazdasági tőkével rendelkezőknek nem kell kockáztatniuk az életüket egy ilyen veszélyes utazással, az utazás finanszírozásához szükség van bizonyos szintű gazdasági tőkére.

---

³ <https://spcsr.org/en/senegal>

Ugyanakkor a résztvevők tisztában vannak azzal, hogy az **igazságtalan határrendszer** miatt a máshová való utazás lehetőségei nagyon korlátozottak. A határrendszer helyben tartja őket, és arra kényszeríti az embereket, hogy veszélyes utakat tegyenek meg az Atlanti-óceánon keresztül, jól ismerve a kockázatokat. A résztvevők tudatában vannak **Szenegál alacsony pozíciójának az útlevíindex tekintetében**⁴ (a rangsorolás azon alapul, hogy a birtokosaik hány úti célt érhetnek el), valamint a rendkívül korlátozó vízumrendszernek, amely túlzott költségekkel jár (Sow, Marmer és Scheffran, 2016). Ez azt jelenti, hogy **a legális migrációs csatornák rendkívül korlátozottak**, és kevés mobilitási lehetőséget hagynak. Sokan egyszerűen csak azt a lehetőséget szerették volna, hogy elmehessenek (dolgozni vagy tanulni) és visszatérhessenek, **a vízumrendszer korlátozó jellege** azonban a „kirekesztettek” osztályát hozta létre (Sow, Marmer és Scheffran, 2016, 239. o.), és ők nem tudnak hozzáférni ezekhez a legális útvonalakhoz, hogy bejussanak az EU-ba. A vízumkérdés minden fókuszcsoportban élénk vitákhoz vezetett, ahol mindenki egyetértett abban, hogy ez mennyire nehéz. Ahogy Omar elmondta, vízumot szerezni *„olyan, mintha egy hegyet próbálnánk megmászni. Túl nehéz és drága [...] Mindenki tudja, hogy rossz dolog a pirogát választani, de nincs más választás.”*

3. Következtetések és megoldások

A Dakar és Saint Louis környéki tengerparti halászközösségekből származó portrék olyan helyekről szólnak, amelyek egyre kevésbé lakhatóak, és amelyeket az **ökológiai bizonytalanság, a mértéktelen hulladék és a mobilitási igazságtalanságok** kihívások elé állítanak és megfojtanak. A halászközösségek helyi lakosai, akik a globális gazdaság egyenlőtlen hatalmi struktúráiban elfoglalt marginalizált helyzetük miatt nem férnek hozzá a szabad mozgáshoz és így a legális, biztonságos migrációs csatornákhöz, kénytelenek az Atlanti-óceánt átszelő veszélyes utazások során az életüket kockáztatni, hogy elmeneküljenek erről a lakhatatlan helyről. Ezek a megmozdulások azonban, bár veszélyesesek és tragikusak, a migráció elhanyagolható részét jelentik csak, a legtöbb mozgás belső. Ezek az elvándorlások nem közvetlenül az éghajlati válsággal hozhatók összefüggésbe, hanem inkább több, egymással összefüggő tényezőből fakadnak.

A jelenlegi extrakcionista modell és a kapitalista fogyasztói társadalom káros hatásai Szenegál e területein szembeűnően nyilvánvalóak. A mobilitás körforgása a vidéki területekről a városokba, valamint a halászati ökoszisztéma pusztulásának összetettsége és annak pusztító hatásai az emberek életére a halászközösségeken kívül is, mivel a halászat fontos szerepet játszik Szenegál gazdaságában, és sok embernek biztosít megélhetést.

Szenegálban lehetőség van arra, hogy a kapitalista termelési rendszer tükre mögé nézzünk, és lássuk az ebből eredő éghajlati válság valódi káros hatásait az emberekre és a környezetre. Ahogyan a jelentésben szereplő környezetvédők és művészek is követelik, joguk van ahhoz, hogy biztonságos, tiszta, egészséges és fenntartható környezetben éljenek. Ezenkívül a mobilitáshoz való jogra és a ki- és visszatéréshez szükséges jobb jogi csatornákra is igényük van, ami enyhítené az Atlanti-óceánon való veszélyes átkelés halálos áldozatainak számát. A válság által felszínre hozott globális egyenlőtlenségek élesen megmutatkoznak a Szenegál tengerparti városi területein élők életében, akik a szemük láttára eltűnő földeken élnek.

2. ESETTANULMÁNY: GUATEMALA

Guatemala állandó jelleggel a világ 10, az éghajlatváltozás hatásainak leginkább kitett országa között szerepel. Az éghajlatváltozás hatása egyre súlyosbodik Guatemalában, ahol a trópusi övezetben való földrajzi elhelyezkedése miatt a természeti katasztrófák gyakorisága és intenzitása növekszik, és az

⁴ <https://www.passportindex.org/>

alkalmazkodóképesség hiányával párosulva nagyobb valószínűséggel járnak jelentős negatív következményekkel. Guatemala az éghajlatváltozással szemben különösen kiszolgáltatott területhez tartozik, mivel a *száraz folyosónak* nevezett félszáraz térségben fekszik. A száraz folyosó éghajlati kockázatait elsősorban az ismétlődő aszályok, a túlzott esőzések és a mezőgazdasági termelést érintő súlyos árvizek jelentik, amelyek a lepusztult területeken nagyobb intenzitással jelentkeznek.

Guatemala lakosságának több mint fele vidéken lakik, és ennek 70 százaléka szegénységben él. Az éghajlatváltozás valóban a már meglévő kiszolgáltatottság, például a szegénység, az erőforrások hiánya, az élelmezési bizonytalanság stb. multiplikátorának tekinthető. Ezért az éghajlatváltozás hatásainak kitett emberek, különösen a környezetből élő és attól függő emberek (pl. a mezőgazdasági ágazat) hajlamosabbak arra, hogy alkalmazkodási stratégiaként elvándoroljanak. **Totonicapán és Sololà** településeket választottuk ki, mivel az itt élő közösségek intenzív mezőgazdaságot folytatnak, és a területet nagymértékű erdőirtás sújtja, ami ezeket a területeket különösen érzékenyvé teszi az éghajlatváltozással szemben. Guatemalát multikulturális, többnemzetiségű és többnyelvű nemzetként ismerik el, amely három őslakos népből (maja, xinca és garífuna) áll. A 2018-as népszámlálás szerint a lakosság 43,56%-a őslakos, ebből 41,7% maja, 1,8% xinca és 0,1% garífuna (afrikai és őslakos keverék). Totonicapánban ez az arány 98%-ra emelkedik (INE 2018).

Guatemala számos olyan intézkedést fogadott el az éghajlatváltozás hatásainak kezelésére, amelyek említést érdemelnek. 2009-ben több szakpolitikai stratégiát is jóváhagyott, mint például az éghajlatváltozásról szóló nemzeti irányelvet (MARN, 2009), az éghajlatváltozásról szóló nemzeti cselekvési tervet (PANCC) (CNCC, 2016), amely az éghajlatváltozásról szóló kerettörvény (CNCC, 2016) keretében a kiszolgáltatottság csökkentésére, az alkalmazkodás javítására, az erdőirtás elleni küzdelemre és az üvegházhatású gázok kibocsátásának csökkentésére irányuló kiemelt intézkedésekkel foglalkozik. A nemzeti politikai stratégiák mellett számos mezo- és mikroszintű kezdeményezés és tevékenység is létezik, amelyeket a területen működő NGO-k szerveznek, és amelyek a természeti erőforrásokkal való gazdálkodásra összpontosítanak az éghajlatváltozás hatásaival szembeni ellenállóképesség növelése érdekében.

2016 szeptemberében a Guatemalai Köztársaság kongresszusa jóváhagyta a migrációs törvénykönyvet, amely hatályon kívül helyezte a 95-98-as rendeletet. Az új törvénykönyv fontos és értékes pontjai közé tartozik, hogy minden személynek joga van a Guatemalából való kivándorláshoz vagy bevándorláshoz, valamint az ideiglenes és állandó tartózkodáshoz. Regionális szinten Guatemala részes fele az **1984-es menekültekről szóló Cartagenai Nyilatkozatnak**, és más államokkal együtt támogatta a **Brazil Nyilatkozat és Cselekvési Terv (BPA)** 2014-es elfogadását, amelynek célja az együttműködés megerősítése és védelmi megoldások biztosítása a lakóhelyüket elhagyni kényszerült és hontalan személyek (beleértve az éghajlatváltozás, természeti katasztrófák miatt lakóhelyüket elhagyni kényszerült személyeket) számára, amelyeket 2024-ig kell végrehajtani. Ezen túlmenően Guatemala 2005 óta részes fele az egységes közép-amerikai vízum létrehozásáról szóló egyezménynek, amely a külföldiek szabad mozgását biztosítja a Salvadori, Hondurasi, Guatemalai és Nicaraguai Köztársaságok között (C A4). Bár a legjelentősebb migrációs mozgások az Egyesült Államok felé irányulnak, **Guatemala és az Egyesült Államok között nem létezik külön megállapodás a migráció szabályozására**. 2019-ben megállapodás született az Egyesült Államok és Guatemala között, az US-Guatemala Menekültügyi Együttműködési Megállapodás (ACA). Ez lehetővé teszi az Egyesült Államok számára, hogy a nem guatemalai menedékkérőket (különösen Hondurásból és San Salvadorból) gyorsan kiutasítsa Guatemalába anélkül, hogy lehetővé tenné számukra, hogy menedékjog iránti kérelmet nyújtsanak be az Egyesült Államokban, de egyben hatékony védelem nélkül hagyja őket Guatemalában. Ennek eredményeképpen gyakorlatilag kénytelenek lemondani menedékjogi kérelmükről, és néhányan, akik megalapozottan tartanak az üldöztetéstől, úgy tűnik, inkább visszatérnek hazájukba, ahol komoly veszélynek vannak kitéve (HRW, 2020).

1. Módszertan

Az ebben a fejezetben szereplő információk különböző módszerek és kutatási lépések kombinációjából származnak. Először is a tudományos és szürke szakirodalom dokumentumainak elemzését a kulcsfontosságú szereplőkkel és a migrációval és/vagy a guatemalai környezetvédelemmel foglalkozó szakértőkkel készített félig strukturált interjúkkal egészítettük ki. Ezeket az interjúkat távolról, videóhívásos rendszereken (Skype, Zoom) keresztül végeztük 2020 június-júliusában. Az eredményeket a Socialab által Totonicapánban és Sololában végzett terepmunka fókuszcsoportjainak, éghajlati naplójainak, félig strukturált interjúinak empirikus adataival integrálták, amelyeket az éghajlati válság által érintett kiválasztott helyi lakosokkal készítettek 2021 áprilisa-májusa között. Egy erre szakosodott cég, a Kantar-Mercaplan szintén felmérést végzett a totonikapáni lakosság reprezentatív mintáján 2021. április-május között:

- **Egy hónapos éghajlati napló** (Giacomelli és Walker, 2021): 30 résztvevő (15 vidéki, 15 városi).
- **Fókuszcsoportok:** 4 csoport (egyenként 5-10 fő, nemek és életkorok szerint vegyesen), 2 városi területen (Guatemalaváros) és 2 vidéki területen (1 Chuicullil faluban – Nahualá, Sololá és 1 Vásquez faluban – Totonicapán).
- **Mélyinterjúk:** 11 résztvevő.
- **Háztartási felmérés:** Totonicapán tartomány vidéki lakosságát reprezentáló 400 háztartás, férfiak és nők, 18 és 65 év közöttiek, akik tapasztalták az éghajlatváltozást és/vagy akiknek a háztartáson belül van egy migráns tagja.

2. Kutatási eredmények

A KUTATÁSBÓL KIRAJZOLÓDÓ TÉMÁK

- A környezetromlás és az éghajlati válság összefonódása:
  - Az erdőirtás, a nem hatékony hulladékgazdálkodás és a vízhiány a fő problémák, amelyeket a környezetromlással összefüggésben azonosítottak
  - A monokultúrák (cukornád, pálmaolajipar) virágzása az exportcélú agrárágazatok által, valamint a politikai intézkedések és elkötelezettség hiánya, különösen helyi szinten, súlyosbító tényezők és a környezetpusztulás fő okai közé tartoznak
  - Ellenőrizetlen urbanizáció
  - A csapadékváltozások (mind az árvizek, mind az aszályok) az éghajlatváltozással kapcsolatos legnagyobb aggodalomra adnak okot
- Az éghajlatváltozásért való felelősséget elsősorban a nemzeti kormánynak tulajdonítják, amely a nagy (néha külföldi) vállalatok érdekeit követi, és elősegíti a korrupt rendszert
- Az egyének a felelősek, ha a mindennapi életükben teljes tudatosság és megfelelő oktatás nélkül cselekszenek
- Következmények:
  - A kistermelők növénytermesztésének/élelmiszertermelésének csökkenése
  - Az az érzet, hogy egyáltalán nincsenek felkészülve a hirtelen bekövetkező eseményekkel való megbirkózásra
- A migráció elsősorban gazdasági okok / jobb életkörülmények / munkahelyek hiánya miatt történik. Az éghajlatváltozást nem tekintik a migráció önálló mozgatórugójának, hanem az egyéni vágyakat befolyásoló egyik elemnek.

2.1 Ellenséges környezet

"Guatemala a világ egyik legkiszolgáltatottabb régiójában található. Megtapasztaljuk az éghajlatváltozás minden egyes hatását, például a trópusi viharokat, a földrengéseket, az éghajlat olyan változásait, amelyek különösen a termelést befolyásolják." – Luisa (51, Helyi kutató)

Guatemala fizikai-földrajzi adottságai miatt rendkívül ki van téve a hurrikánoknak, viharoknak és más szélsőséges időjárási eseményeknek, különösen a száraz folyosó mentén. Az El Niño jelenség fokozza a térség kiszolgáltatottságát, különösen a Guatemala keleti részén gyakran előforduló súlyos aszályok miatt. Az éghajlatváltozás megváltoztatta az évszakok időtartamát, amelyet általában az esős évszak határoz meg. A felszíni vízhozam csökkenése egyes területeken eléri a 10-50%-ot, ami az előre jelzett hőmérséklet-emelkedéssel és a csapadék csökkenésével együtt a lakossági felhasználás, az emberi növekedés és az öntözés vízkészletének csökkenését eredményezi.

A felmérés eredményei azt mutatták, hogy Totonicapánban a hóhullámokat tartják a legfenyegetőbbnek (a minta 31,4%-a nagyon valószínűnek vagy szinte biztosnak tartja a bekövetkezés kockázatát), ezt követik a viharok (21,7%) és az aszályok (12,0%). Totonicapán lakosai az árvizek kockázatát tartják a legkevésbé valószínűnek. Az elmúlt 5 évben a hóhullámok kockázata nőtt a leginkább (a válaszadók 35,8%-a szerint).

2.2 A természeti erőforrásokkal való (rossz) gazdálkodás: a probléma súlyosbítása

Noha a városi területeken a legnagyobb problémákat az ellenőrizetlen urbanizáció és az ebből következő hulladékfelhalmozódás okozza, amely a víz megfelelő elvezetésére is hatással van, a vidéki területeken lakók a leginkább érintettek. Az erdőirtás és a vízhiány ugyanis súlyosan érinti a lakosságot (Gleditsch et al. 2006, Brown és Funk 2008, Hanjra és Qureshi 2010). Ez még aggasztóbb, ha az agrárágazatok monokultúráinak terjeszkedésével párosul, ami aláássa az élelmezésbiztonságot és általában véve az emberi biztonságot, különösen a vidéki területeken élő őslakosokét, akiknek korlátozott hozzáférésük van az alkalmazkodási és enyhítési lehetőségekhez (Barnett és Adger, 2007).

A **hulladékártalmatlanítási** gyakorlat nem környezetileg fenntartható: Totonicapánban a lakosság fele égeti el a hulladékot (50,48%), és országos szinten is hasonló az arány (42,79%). A háztartások mindössze 10,2%-a veszi igénybe az önkormányzati vagy magánszolgáltatásokat, másrészt viszont - az országos adatokkal ellentétben - Totonicapánban a háztartások gyakrabban komposztálják és/vagy hasznosítják újra a hulladékot (23,26%, szemben az országos 6,82%-os átlaggal) (INE 2019). Számos interjúban és fókuszcsoportos megbeszélésen problémaként jelentették ezt a hulladékártalmatlanítással kapcsolatos hozzáállást. A hulladék felhalmozódása súlyosbíthatja a rendszertelen árvizek hatásait, amelyek a rossz vízvezető rendszerek miatt fokozódnak. A szennyvízvezető rendszerek hiánya számos régióban, valamint az árvizek idején a víztestekbe kerülő hulladékok komoly környezeti és egészségügyi kockázatot jelentenek. Úgy vélik, hogy a helyi hatóságok nem adnak felvilágosítást az embereknek a hulladékgazdálkodással kapcsolatos helyes gyakorlatról.

Ami a **víz**et illeti, Guatemalában a háztartások mintegy 58%-a házon belüli csöveken keresztül jut vízhez. A minta 27,5%-a számolt be arról, hogy az interjút megelőző 12 hónapban ivóvízhiányt tapasztalt. Guatemalában a vízkészleteket elsősorban mezőgazdasági tevékenységekre (59,5%), háztartási célokra (18,0%) és energiatermelésre (15,4%) használják (MARN, 2016). Az agráripari exportra szánt termékek - **cukornád, pálmaolaj és banán** - együttesen a teljes öntözött terület 71%-át foglalják el, és az összes öntözővíz 69%-át használják fel (Solano Garrido és Ochoa 2019). Az agroipar mellett a bányászati ágazat bővülése is súlyosbítja a túlzott vízhasználatot, ami a folyók elapadását, terméskiesést és a kétkezi halászat megkárosítását okozza, miközben a közösségek továbbra sem jutnak vízhez. A közösségeket illegális és legális földeltulajdonítások is sújtják (PNUD 2016), ami az erőforrásokkal való általános rossz gazdálkodást tükrözi. Ezért a vidéki kistermelők a vízkészlet megfelelő kezelésének elmulasztása miatt vízhiányt és ezáltal a talaj kiszáradását tapasztalják. A helyi és nemzeti szintű politikai hatóságok nem hajtanak végre hatékony intézkedéseket, illetve nem vállalnak kötelezettségeket a természeti erőforrásokkal való megfelelő gazdálkodást illetően.

2.3 A nemi és etnikai hovatartozással kapcsolatos egyenlőtlenségek és kiszolgáltatottság:

Guatemalában komoly mértékű horizontális (és vertikális) egyenlőtlenségek vannak az etnikai (Thorpe, Caumartin és Gray-Molina, 2006) és nemi csoportok között. Erről a távoli és a helyszíni interjúk során is beszámoltak. Juan José Hurtado Paz y Paz utal „az állam rasszista és diszkriminatív struktúrájára, amely szentesíti az őslakosok kizsákmányolását” (Juan José Hurtado Paz y Paz, a Pop No'j egyesület igazgatója). Mivel az őslakosok gyakran nem rendelkeznek egyenlő jogokkal a nemzeti és megyei döntéshozatalban, egyenlőtlen hozzáférést tapasztalnak az egészségügyi ellátáshoz, az oktatási lehetőségekhez, a tápláló élelmiszerekhez és a munkahelyekhez. A nőket az oktatáshoz, a munkaerőpiacon való részvételhez és általában a közszolgáltatásokhoz való hozzáférés terén is hátrányos megkülönböztetés éri, ami fokozza a kiszolgáltatottságot. A nők mindössze 37%-a van jelen a hivatalos munkaerőpiacon (szemben a férfiak 85%-ával), 27%-uknak van saját vállalkozása, és 28%-uknak van hozzáférése a pénzügyi piacokhoz (szemben a férfiak 66%-ával) (INE 2020b). A nők nehezebben jutnak hozzá a szociális szolgáltatásokhoz, például az oktatáshoz és az egészségüghöz, és gyakrabban válnak erőszakos bűncselekmények áldozatává. A természeti katasztrófák által okozott veszteségek közvetlenül érintik a kiszolgáltatottabb lakosságot, az időseket, a nőket, különösen az őslakos nőket, a gyermekeket, és mindenekelőtt a szegény vidéki területeken élőket.

2.4 Emberi mobilitás Guatemalában: mintázatok és tendenciák

Bevándorlás: A felmérésben részt vevők 3,25%-a Totonicapánon kívül született⁵, ebből 53,8% 2010 előtt költözött a régióba, és 42,2%-uk munkával kapcsolatos okokból.

Kivándorlás: Másrészt a minta 10%-a (az országos adatokkal összehangban) jelezte, hogy az év bizonyos időszakában munka miatt máshol él vagy van olyan rokona, aki máshol él, és ennek többsége (75%) kevesebb mint 4 hónapra költözik el: 22,5%-uk külföldre, 77,5%-uk pedig Guatemalán belül költözik, gyakran valamelyik nagyvárosi központba (60%).

A minta 2,75%-ának van olyan háztartási tagja, aki az elmúlt 10 évben tartósan elvándorolt munkavállalás céljából. Ezek a végleges migránsok 72,7%-a férfi, 27,3%-a pedig nő volt.

Jövőbeli törekvések: Arra a kérdésre, hogy tervezik-e, hogy a közeljövőben elköltöznek-e a jelenlegi lakóhelyükről, mindössze 7,2% válaszolta, hogy tervezi vagy szeretné. Ezek közül a három ok, amellyel a legtöbben egyetértettek (az 1 – „egyáltalán nem értek egyet” és a 10 – „teljesen egyetértek” értékei között) a következő volt:

- A mezőgazdasági és vidéki tevékenységeket támogató kezdeményezések hiánya (átlag: 4,86)
- Sikertörténetek más migránsoktól (átlag: 6,03)
- A lehetőségek hiánya a személyes törekvések megvalósításához (átlag: 7,01)

A belső és nemzetközi migráció leggyakoribb okaként **a szegénység és a munkanélküliség** szerepel, ami azt jelenti, hogy a migránsok gyakran a legkiszolgáltatottabb kategóriákba tartoznak. Nincs konkrét nemhez vagy életkorhoz kötődő konnotáció: „Nők és férfiak és fiatal nők, fiatalok és felnőttek, a migrációnak nincs korhatára” (Maria – 53 éves, háziasszony, földműves, aktivista). Ami a migrációs minták jellegét illeti, a szakirodalom és az interjúk rávilágítanak arra, hogy a legnagyobb mozgások a vidéki közösségek közötti **belső** mozgások: az emberek véglegesen vagy ideiglenesen költöznek el (szezonális munkák miatt, például a kávé- vagy cukorültetvényeken). A monokultúras termelés szezonális belső migrációra kényszeríti őket, főként az őslakosokat. A fiataloknak azonban a **személyes fejlődés** tekintetében is más törekvések vannak,

⁵ A felmérés mintája csak Totonicapánból származó személyeket tartalmazott.

ami a Guatemalavárosba irányuló migráció növekedéséhez vezet. Guatemala városi lakossága a teljes népesség 31%-áról (1960) 51,8%-ára (2020) nőtt (Világbank, 2017).

A **határokon átnyúló migráció** elsősorban Dél-Mexikóba irányul, az alacsony bérezésű mezőgazdasági munkára ideiglenesen bevándorlók formájában, valamint az Egyesült Államokba, amelyet a legkívánatosabb nemzetközi célpontként jelöltek meg. Tekintettel a két ország földrajzi közelségére, az Egyesült Államokba irányuló migráció az elmúlt 30 évben jelentős társadalmi és gazdasági jelenségnek számított⁶. A kivándorlók többsége még mindig felnőtt (mintegy 80%-a férfi, 20%-a nő), de a kísérővel és kísérő nélkül érkező gyermekek aránya megnőtt az utóbbi években.

A sikeres migráció, bár gyakran negatív dolognak tekintik, amely a családi kötelek felbomlásával jár, a hátramaradt családtagok számára támogatás forrásává válhat. A megkérdezettek megerősítették, hogy az **átutalások** fontos szerepet játszanak a családok és Guatemala gazdasága számára.

2004 óta azonban Guatemalában folyamatosan nő a más országokból erőszakkal visszaküldött guatemalaiak száma. Az IOM szerint a visszatérésre kényszerített migránsok számtalan nehézséggel és akadállyal szembesülnek a sikeres reintegrációjuk tekintetében, mint például a korlátozott gazdasági lehetőségek, valamint a szociális szolgáltatásokhoz és hitelekhez való hozzáférés hiánya. A sikertelen, adósságból finanszírozott migrációs kísérletek ezután növelhetik az új út megkísérlésének szükségességét és vágyát. Azoknak a családoknak, amelyeknek egy tagja többször is megpróbál elvándorolni, a magas kivándorlási költségek miatt valószínűleg minden egyes újabb próbálkozással romlik a helyzete, és a migráció és a kitoloncolás ördögi spiráljába kerülnek.

2.5 A környezet/klímaváltozás és a migráció összefonódása

A megkérdezettek többsége a „környezeti migránsokat” az ország vidéki területeiről más vidéki területeire költöző, „jobb munkalehetőségeket és életkörülményeket kereső” személyként azonosította (Luis Rodriguez, a GuateAmbiente alapítója és igazgatója). Guatemalában „az éghajlatváltozás fokozza a már meglévő migrációs áramlásokat” (Laura Hurtado, az ActionAid guatemalai országos igazgatója). Ebben az értelemben az **éghajlatváltozás** súlyosbítja az egyéb strukturális nemzeti tényezőket, például a szegénységet, és a **kiszolgáltatottság multiplikátoraként** hat. Az éghajlatváltozást nem a migráció kifejezett mozgatórugójaként azonosítják, hanem inkább olyan elemként, amely befolyásolja az egyén migrációs vágyát.

A helyi lakosságot migrációra készítő több okból eredő és egymással összefüggő tényezők miatt Guatemalát főként egyes migrációs áramlások jellemzik (pl. rövid és hosszú távú, belső és más országokba irányuló migráció). Ez növeli azoknak a számát, akik a migrációt a **kiszolgáltatottság csökkentésének stratégiájaként** értékelik. Az olyan éghajlati csapások, mint az árvizek szintén kiválthatják a költözés melletti döntést. A megkérdezettek emellett hangsúlyozták az őslakos közösségek, az éghajlatváltozás és a migráció közötti szoros kapcsolatot. Az őslakosokat a nem őslakosokhoz képest aránytalanul nagy mértékben érinti az éghajlatváltozás.

A monokulturális terjeszkedés és a (fém)bányászati tevékenység fellendülése következtében (Van de Sandt, 2009) az őslakos közösségek az elmúlt évtizedekben a földek kizsákmányolásának fokozódását tapasztalták. Ördögi körként ezek a tevékenységek hozzájárultak a környezet állapotának romlásához, ami felgyorsította és elősegítette az éghajlatváltozást, ami súlyos negatív társadalmi és környezeti hatásokat

---

⁶ Az IOM szerint 2016-ban a Guatemalába irányuló éves átutalások összege elérte a 7,27 milliárd dollárt, 97,1 százalékban az Egyesült Államokban élők átutalásaiból (IOM, Guatemala Remittances - 97 Percent from USA [Guatemalai átutalások - 97 százalék az USA-ból]: IOM Tanulmány, 2017. február 17.). 2020-ban az átutalások 7,9 százalékkal nőttek, és a GDP 14,6 százalékának feleltek meg. Lásd: 2021 Investment Climate Statements (Befektetési klímajelentések): Guatemala, <https://www.state.gov/reports/2021-investment-climate-statements/guatemala/>.

eredményezett az őslakos közösségekben és területeken. Ennek következtében a vidéki területeken élő, főként őslakos népesség migrációra kényszerül. Mivel a környezeti és gazdasági kérdések szorosan összefonódnak, az egyének nem fogadták el egy nemzetközi jogi védelmi eszköz létrehozásának szükségességét.

Hogyan befolyásolta az éghajlatváltozás az emberek migrációs vágyát?

Igen, arra kényszerülnek, hogy elhagyják közösségeiket Guatemalavárosba, hogy ott és más országokban, főként az Egyesült Államokban keressenek munkát. Ahogy ez egy olyan ország volt, amely sok migránsnak nyújtott támogatást, de az utóbbi időben nehezzé vált az odajutás. Tehát ez [a migráció] bizonyos értelemben segített a közösségeknek, mert az, amink itt van, már nem elég a túléléshez. Hazudnék, ha azt mondanám, hogy most ilyen lennék, mint amilyen vagyok, ha nem lett volna valaki, aki odavándorolt. Mert sajnos itt már nehéz megélni, vagy el kell vándorolni a városba, ott munkát találni, még ha nyomorúságos fizetésért is, és aki nem talál a városban, annak más lehetőségek után kell néznie. – Maria (53, háziasszony, földműves, aktivista)

3. Következtetések és megoldások

Az éghajlatváltozás növeli az időjárás mintázatok kiszámíthatatlanságát, ami az **éghajlat változékonyságához** vezet, ami rendszertelen csapadékmintázatokat és szélsőséges eseményeket (különösen hőhullámokat és árvizeket) eredményez, ami hatással van az időjárástól függő megélhetésre. Guatemalában szintén tapasztalható a vidéki környezet romlása, amelynek számos oka van, többek között a **természeti erőforrások** kimerülése és **kizsákmányolása**, különösen a monokultúras terjeszkedés és az erdőirtás miatt. A környezeti migráció nagy része **belső** migráció, és túlnyomórészt a **vidéki lakosságot** érinti: az emberek vagy tartósan, vagy ideiglenesen költöznek el (szezonális munkák miatt, mint például a kávé- vagy cukorültetvényeken). Az őslakos közösségek, az éghajlatváltozás és a migráció között szoros kapcsolat áll fenn. Az őslakosokat a nem őslakosokhoz képest aránytalanul nagy mértékben érinti az éghajlatváltozás. A mobilitást (nem) elősegítő tényezőként kiemelték a szupranacionális kontextus (különösen a Mexikóval és az USA-val fenntartott kétoldalú kapcsolatok) szerepét, valamint a migrációs áramlásokat történelmileg jellemző mintázatokat. A megkérdezettek megerősítették, hogy a migráció általában nem lineáris, hanem **kétlépcsős folyamat** lehet: vidékről a városba, majd a városból el, és végül, de kevésbé gyakran, harmadik országokba, különösen Mexikóba és az Egyesült Államokba. A migráció elsősorban gazdasági okok / jobb életkörülmények / munkahelyek hiánya miatt történik. Az éghajlatváltozást nem tekintik a migráció önálló mozgatórugójának, hanem az egyéni vágyakat befolyásoló egyik elemnek.

E kihívások leküzdése érdekében a megkérdezettek a környezeti ismeretek bővítését és a környezetvédelemmel kapcsolatos közösségi elkötelezettség javítását szorgalmazták. Azt is szorgalmazzák, hogy a vízzel, a hulladékkezeléssel és a földhasználattal kapcsolatos törvényeket jobban érvényesítsék, különösen a monokultúras termesztés esetében, a kizsákmányoló gyakorlatok elkerülése érdekében.

3. ESETTANULMÁNY: KAMBODZSA

Kambodzsa folyamatosan az éghajlatváltozásnak leginkább kitett tíz ország között szerepel, főként az alkalmazkodóképesség hiánya miatt. Mivel a lakosság nagy része még mindig a mezőgazdasági és halászati ágazattól függ, amelyeket túlnyomórészt az esőzések tartanak fenn, és a főként vidéki lakosság nagymértékben függ a természeti erőforrásoktól élelmezés, menedék és jövedelem szempontjából, ezért az ország még mindig nagyon érzékeny az éghajlatváltozásra. Az ország gazdasága a világ egyik leggyorsabban növekvő gazdasága, de a növekedés nagyon egyenlőtlen a lakosság körében, és széles körű földeltulajdonítás, jelentős környezetpusztítás, valamint a szegények, a kisebbségek és az őslakosok

marginalizálása jellemzi. Sok kambodzsai szívesebben maradna Kambodzsában és maradna együtt a családjával, de mivel a kambodzsai városi területeken nincs elegendő munkalehetőség, az éghajlati válság és a társadalmi-gazdasági tényezők pedig csökkentik a mezőgazdasági megélhetési lehetőségeket, sok kambodzsai kénytelen elvándorolni. Battambang kiválasztott területén az emberek túlnyomórészt Thaiföldre vándorolnak, gyakran illegálisan, ami növeli a kizsákmányolás kockázatát. Battambang tartomány nyugati határa Thaifölddel határos. Keleti csücskénél a Tonle Sap-tóval érintkezik. A fő gazdasági tevékenységet az esővel táplált mezőgazdaság jelenti. A kutatásban részt vevők főként mezőgazdasággal foglalkoznak, de jövedelmüket halászáttal egészítik ki, attól függően, hogy milyen közel vannak a tóhoz. Battambangot nagymértékben veszélyezteti az aszály és közepesen az árvíz, amit elsősorban a heves esőzések okoznak, de a rosszul megtervezett vízvezető rendszerek és a növekvő urbanizáció is.

1. Módszertan

A megállapítások különböző módszerek és kutatási lépések kombinációjából származnak. Először is, a tudományos és szürke szakirodalom dokumentumainak elemzését félig strukturált (videóhívó rendszereken keresztül végzett) távinterjúkkal egészítettük ki, amelyeket 2020 június-júliusában Kambodzsában a migráció és/vagy a környezetvédelem területén dolgozó kulcsfontosságú szereplőkkel és szakértőkkel készítettünk. Az eredményeket a Phnom Penh-i Királyi Egyetem (RUPP) által 2021 júliusában és augusztusában végzett terepmunka fókuszcsoporthokból, éghajlati naplókából és félig strukturált interjúkból származó empirikus adataival integráltuk. 2021 szeptemberében egy erre szakosodott cég, az Angkor Research is végzett egy háztartási felmérést.

- **Egy hónapos éghajlati napló** (Giacomelli és Walker, 2021): 30 résztvevő.
- **Fókuszcsoporthok**: 1 csoport (5-10 fő, nemek és életkorok szerint vegyesen).
- **Mélyinterjúk**: 12 résztvevő.
- **Háztartási felmérés**: 250 háztartás, férfiak és nők, 18 és 65 év közöttiek, akiknek van valamilyen migrációs tapasztalatuk.

2. Kutatási eredmények

A KUTATÁSBÓL KIRAJZOLÓDÓ TÉMÁK

- A társadalmi-természeti okok miatti környezetromlás és az éghajlati válság összefonódása:
  - Erdőirtás, amelyet az alábbiak okoznak:
    - nagyvállalatok fakitermelése - gyakran illegális módon
    - gazdálkodók, akik bővítik a mezőgazdasági földterületüket
    - korrupció és rossz erdőgazdálkodás/erdővédelem
    - a jogszabályok elégtelen alkalmazása
  - A csapadékváltozások (árvizek és aszályok) az éghajlatváltozással kapcsolatos legnagyobb aggodalomra adnak okot
  - Az alkalmazkodóképesség hiánya nagy probléma
  - Csökkent áradás az árterületeken
- Következmények:
  - A növénytermesztés/haltermelés csökkenése a kistermelők körében
  - Az az érzet, hogy egyáltalán nincsenek felkészülve a hirtelen bekövetkező eseményekkel való megbirkózásra
  - Az eladósodás, amely egy MPI-jal való adósságszpirálba kerülést jelent, jelentős probléma, és gyakran kapcsolódik a migrációhoz.
  - Az aszály és a rendszertelen esőzések hatására a családok élelmezési és kereseti bizonytalansággal küzdenek

- A nemek közötti dinamizmust súlyosbítja, hogy a nagymamáknak kell gondoskodniuk a gyermekekről, mivel a szülők Thaiföldre mennek dolgozni. Ez társadalmi nyomást és nehézségeket okoz a családok számára
- A migráció elsősorban gazdasági okokból / jobb életkörülmények / munkahelyhiány miatt történik. Az éghajlatváltozást nem tekintik a migráció önálló mozgatórugójának, hanem olyan tényezőnek, amely befolyásolja az egyén azon vágyát/kényszerét, hogy a földművelés mellett alternatív bevételi forrásokat találjon.
- A legtöbben szívesebben maradnának Kambodzsában, de azt állítják, hogy nincs elegendő munkalehetőség, ezért Thaiföldön keresnek munkát, gyakran nem legális csatornákon keresztül, ami költséges és bonyolult lehet. Ez fokozza a kockázatokat a migráns munkavállalók számára, akik jobban ki vannak téve a kizsákmányolás veszélyének

2.1 Ellenséges környezet

A felmérés eredményei szerint a háztartások 64%-a többek között a mezőgazdasági és halászati termékek értékesítésére támaszkodik, miközben 42,9%-uk az esővizet jelölte meg fő ivóvízforrásként (ezt követi a felszíni vizek 12,6%-a). Sajnos a minta 23,2%-a számolt be arról, hogy az elmúlt 12 hónapban átlagosan közel 4 hónapig nem volt elegendő ivóvize (3,9), míg 13%-a arról, hogy átlagosan több mint 4 hónapig nem volt elegendő élelmiszere (4,2).

A minta közel fele (42,5%) számolt be arról, hogy a viharok, árvizek, hóhullámok és aszályok közül több természeti eseményt is átélt. Konkrétan 20,5% számolt be a vihar, 59,1% az árvíz, 22,4% a hóhullámok és 48,8% az aszály okozta károkról.

A földterületet (annak hiányát) minden távoli interjúalany jelentős problémaként említette. A legtöbb háztartás nagyon kis földterülettel rendelkezik, ami nem elegendő a megélhetés biztosításához, különösen az éghajlatváltozás fokozódó hatásai és a családok számának növekedése mellett. Aggodalomra ad okot a termőföldek eltulajdonítása is, valamint az, hogy a földet el kell adniuk, hogy fedezni tudják az alapvető költségeket biztosító adósságokat, illetve a migráció költségeit.

„Azt hiszem, Thaiföldre kellene mennem, mert a családomnak nincs földje a rizstermesztéshez, és úgy döntöttem, hogy abbahagyom a tanulást, mert nincs pénzem arra, hogy mindennap iskolába járjak.”

Mr. Chea Seila (21)

2.1 Vízgazdálkodás és öntözés

A válaszadók a Tonle Sap-tó ár-apály rendszerétől függenek. A világ összes folyója közül egyedülálló módon a Tonle Sap folyónak az évszaktól függően kétirányú az áramlása. Minden monszunidőszakban a hatalmas esőzések megfordítják az áramlás irányát, a Mekong folyórendszerből vizet, halakat és halikrát juttatva a tóba; míg a száraz évszakban a Tonle Sap-tó a folyóba ömlik (Eyler és Weatherby, 2019). Ezt a kényes ökoszisztémát azonban az élőhelyek elvesztése és az áramlás megváltozása fenyegeti, ami nagyrészt a gátfejlesztés, a szabályozatlan fakitermelés, az éghajlatváltozás és a tó körüli szabályozatlan emberi tevékenységek miatt következik be (Pool et al., 2019; Eyler és Weatherby, 2019; Sourn et al., 2021; Chua et al., 2021). A résztvevők megfigyelése szerint az ár-apály rendszer változik mind az áradási napok számának csökkenése, mind a vízszintek csökkenése tekintetében. Ez rombolja a talaj sokféleségét és csökkenti a halfogás mértékét is. Az a néhány résztvevő, aki említette a halászatot, mindannyian arra utaltak, hogy a halfogás csökkent a rendszertelen időjárás, a kevesebb csapadék és az árterületi áradás csökkenése miatt.

„Egyesek még az elárasztott erdőt is elpusztítják. A faluban, ahogy egyre több elárasztott erdő vész el, úgy veszítjük el a természetes halainkat is, amelyeket az akvakultúras halászat, például a harcsa helyettesít.”
(Mr. Voen Socheat)

2.2 Szeszélyes esőzések

A technológia és a know-how hiánya megnehezíti a problémák kezelését. Ahogy egy távoli válaszadó kifejtette: „Most nincsenek öntözőrendszereink, minden az esőzésen múlik. Ha nincs eső, nincs termelés. Ez nagyon-nagyon kockázatos a mezőgazdasági ágazat számára” (Min Sophoan, ASVF, távinterjú). A vidéki lakosság kiszolgáltatottságának spirális jellege abban áll, hogy az éghajlatváltozás hatásai miatt a létfenntartásra összpontosító mezőgazdaság teljesen alkalmatlan megélhetési stratégiává válik, a szociális védelmi mechanizmusok hiánya pedig fokozza a vidéki lakosság éghajlatváltozással szembeni kiszolgáltatottságát (Brickell et al., 2018). A helyszíni interjúalanyok egyetértettek abban, hogy az éghajlatváltozás legfontosabb hatásai a vízzel kapcsolatosak:

„A rizstermesztésem a Tonle Sap és a Sangker folyó időszakos áradásán alapul. Tavaly a rizsemet súlyosan megviselte a folyó áradása. [...] ez egyértelműen a klímaváltozás hatása. Rizst termeszünk; az égtől és az esőtől függünk, és néha több termést kapunk, néha pedig veszélyekkel kell szembenéznünk.” Mr. Voen Socheat

2.3 Erdőirtás

Kambodzsa gazdasági növekedése az **erdők által borított terület jelentős csökkenéséhez** is vezetett, amely 2010 és 2016 között az ország területének 57,07%-áról 46,86%-ára zsugorodott (UNDP, 2019). Kambodzsában az egyik leggyorsabb az erdők pusztulása a világon; az erdők nagy részét gumiültetvények és fakitermelés céljából irtották ki (NASA Earth Observatory, 2017), többek között illegális fakitermelési tevékenységek útján.⁷ Az **elárasztott erdők** védett területek, ahol halászati parcellákat osztottak ki, és tilos a fák kivágása. A kormány azonban 2012-ben eltörölte a parcellákat, és azokat közösségi halászterületként jelölték ki, bizonyos területeket pedig természetvédelmi célokra tartottak fenn. Ennek ellenére az erdők nagy részét illegálisan kiirtották, ami a halállomány csökkenéséhez vezetett, mivel az elárasztott erdők a halak ívóhelyei.

A válaszokból az is kiderült, hogy összefüggés van a létfenntartási képesség és az éghajlatnak arra gyakorolt hatása között. Mind a távoli, mind a helyszíni interjúalanyok válasza rávilágítanak a kapcsolat összetettségére: a gazdaság és a környezet nem választható szét. Amint azt a tudósok is felvázolták, a kisüzemi és önellátó gazdálkodók esetében nem csupán a kockázatoknak való kitettségük, hanem a már meglévő, társadalompolitikailag kialakult kiszolgáltatottságuk teszi őket különösen védtelenné az éghajlati válság hatásaival szemben (Vigil, 2019).

2.4 Adósság / Mikrofinanszírozási cégek (MFI)

A háztartások szintjén **a kambodzsaiak egyre inkább a mikrofinanszírozási (MFI) hitelfelvételre támaszkodnak**, hogy megbirkózzanak a közszolgáltatások nyújtásában mutatkozó hiányosságokkal (Brickell et al., 2020; Crang et al., 2020). Az MFI-hiteleket a Kambodzsa vidéki falvaiban élő kistermelők veszik fel, hogy megbirkózzanak az éghajlatváltozás mezőgazdasági termelésre gyakorolt pusztító hatásaival. Emellett a migráció finanszírozása céljából is felvehető kölcsön. A hazautalásokat gyakran használják adósságok törlesztésére (Brickell et al., 2018; Jacobson et al., 2019; Pak és Saing, 2019), és pozitív korreláció van a háztartások adóssága és a migráció között (Pak és Saing, 2019). A magas hitelkamatok azt eredményezik, hogy sok vidéki ember végül elveszíti a földjét, mivel ha nem tudják fizetni a törlesztőrészeket, arra kényszerítik őket, hogy eladják azt az adósság megfizetése érdekében, ez eladósodást eredményez, és káros hatással van az életszínvonalra. **2020 januárjában az ENSZ független adósságkezelési vezetője, Juan Pablo Bohoslavsky arról számolt be, hogy Kambodzsában mikrofinanszírozási válság van** (Brickell et al., 2020).

⁷ <https://earthobservatory.nasa.gov/images/89413/cambodias-forests-are-disappearing>

Ezt a problémakört a távoli interjúalanyok jelentős problémaként emelték ki: „amikor a háztartások nem tudnak gazdálkodni, mert az esőzésektől függenek, akkor a rizstermelésük nagyon alacsony. Ezért sokan vesznek fel hitelt MFI-októl, amit aztán vissza kell fizetniük. Ez arra készíti az embereket, hogy máshová vándoroljanak, és munkát keressenek a jövedelem érdekében” (Anon, IGO, távinterjú).

A terepen végzett interjúk megerősítették ezeket a megállapításokat. A megkérdezettek többségének (10-ből 8-nak) azért kellett MFI-hoz fordulnia, hogy finanszírozza családtagjai migrációját és/vagy fedezze a mezőgazdasági költségeket. Sokan elmondták, hogy családtagjaik kénytelenek voltak Thaiföldre vándorolni, hogy munkát találjanak, és így törlesszék az MFI-on keresztül keletkezett adósságot, amelyet a mezőgazdasági fejlesztések kifizetésére vettek fel. A probléma spirális jellegét **Keo Rath asszony (52)** fejt ki. Családja 500 dolláros kölcsönt vett fel egy MFI-nál, „hogy a mogyoró- és szójaültetvényemet helyreállítsam. Sajnos nem sikerült elegendő termést kinyernünk az ültetvényemből. Ezért a férjem úgy döntött, hogy a lányunkkal együtt Thaiföldre megyünk, hogy pénzt keressünk az MFI-adósság visszafizetésére... A jogi dokumentumok és a munkavállalási engedély megszerzésének megkönnyítésére is pénzt vettünk fel.”

2.5 Mobilitás

A munkaerőpiacra belépő kambodzsaiak nagy számára és arra a tényre válaszul, hogy a munkahelyteremtés nem tud lépést tartani a piacra belépőkkel, Kambodzsza egyre inkább a kambodzsai munkavállalók külföldre, különösen a szomszédos országokba történő migrációjára támaszkodik. Kambodzsában állami szempontból a tengerentúli migrációt a szegénység és a munkanélküliség / alulfoglalkoztatottság enyhítésének egyik eszközeként népszerűsítik, különösen a fiatal állampolgárok körében. Az interjúalanyok megerősítették, hogy sokan illegálisan utaztak Thaiföldre, majd ott munkát kerestek/legalizálták magukat. Thaiföldet olyan helynek tekintik, ahol lehet dolgozni és jövedelemre lehet szert tenni, szemben a Battambang tartományban folytatott földműveléssel és/vagy halászattal, ahol mindenki úgy nyilatkozott, hogy egyre nehezebb megélni.

A távinterjúk rámutattak arra a tényre, hogy Kambodzsában a migráció hosszú évek óta életforma a megélhetés javítása érdekében – nagyon nehéz közvetlen kapcsolatot teremteni az éghajlatváltozás és a migráció között –, azonban mindannyian egyetértettek abban, hogy van összefüggés. Battambangban az emberek a mezőgazdaságtól és a kisipari halászáttól függenek, és az éghajlati válság egyre nehezebbé teszi a megélhetést. Az is felmerült, hogy az éghajlatváltozás miatt elköltözni kényszerülő emberek száma „a hosszan tartó szárazság és az áradások hatása miatt nagyon megnő” (Mr. Sorn Sunsopheak, NCDDS, távinterjú). Nem az éghajlatváltozás az egyetlen tényező, amely az embereket költözésre készíti, az emberek számos – elsősorban gazdasági, oktatási vagy egyéb – okból költöznek, és nehéz szétválasztani a tényezőket. Az éghajlatváltozás azonban kölcsönhatásba lép ezekkel a többdimenziós okokkal, és súlyosbítja a megélhetés kiszolgáltatott voltát, ami az embereket migrációra készíti. Ezt fejtették ki a terepmunka során megkérdezettek, akik mindannyian hangsúlyozták, hogy a helyzet az elmúlt öt évben romlott, az esőzések egyre rendszertelenebbé váltak, és egyre többször fordultak elő hirtelen fellépő heves árvizek.

Az interjúalanyok kifejezték, hogy nem kívánják, hogy maguknak vagy családjuknak – gyakran illegális módon – Thaiföldre kelljen menniük. A fókuszcsoporthoz és az interjúkban az volt a konszenzus, hogy az emberek „nem akarnak elvándorolni, amennyiben könnyedén lehet öntözni a növényeket, vagy tisztességes munkát lehet találni”. Ez megerősíti azt a tudományos kutatást, amely azt bizonyítja, hogy sok kambodzsai inkább Kambodzsában maradna, ha elegendő munkalehetőség lenne (Vigil, 2019). Az emberek ezen lehetőségek hiánya miatt vándorolnak el.

„Nem kívánom megengedni, hogy a férjem és a lányom Thaiföldön dolgozzon vendégmunkásként, miután visszafizettük a kölcsönt és a COVID-19 járvány véget ért. Hazánkban szeretnénk munkát találni, nem pedig a határon átkelni biztonsági kockázatot vállalva.” Mrs. Keo Rath (52)

Battambangban, akárcsak Kambodzsa más vidéki helyszínein, a vidéki nők olyan problémákkal szembesülnek, mint az oktatáshoz való korlátozott hozzáférés, a nemi alapú erőszak és a nyomás, hogy a háztartási szerepek fenntartása mellett dolgozzanak (Spirens and Tost 2017). **Az árvizek és az aszályok súlyosbítják a nők meglévő kiszolgáltatottságát**, például az alacsonyabb szintű oktatás, jövedelem, mobilitás, egészségi állapot és a döntéshozatalban betöltött szerep tekintetében (WFP, 2019). Számos **nagymamával** készített interjúból kiderült, hogy ők gondoskodnak unokáikról, mivel a szülők Thaiföldre mentek dolgozni. Ahogy arról Mrs. Kuy Rin, egy 57 éves özvegyasszony beszámolt:

„Otthon maradtam, hogy vigyázzak az unokáimra, mert a szüleik néhány évre Thaiföldre mentek, és a gyerekeket nálam hagyták. [...] Úgy gondolom, hogy a más országokba való migráció nem jó, mert elszakadunk egymástól. A fiam nem volt boldog, amiért elszakadt a gyerekeitől”

3. Következtetések és megoldások

Sokan úgy vélték, hogy a megoldásoknak a vízgazdálkodás és az öntözőrendszerek javítását is magukban kellene foglalniuk. Valamint a közösségi kezdeményezések fontosságát hangsúlyozták az ismeretek megosztásában és az illegális erdőirtás nyomán követésében. Az erdők újratelepítését fontos elemnek tekintik az éghajlati válság hatásainak enyhítésében, valamint a helyi lakosság véleményének figyelembevételét.

Ms Tong Panha, Bak Rotes:

„Arra kérem a kormányt, hogy ne pusztítson el több erdőt, állítsa helyre az elárasztott erdőt, amely a biológiai sokféleség forrása és a halak ívóhelye.

Jobb és olcsóbb vízumszerzési lehetőségekre van szükségünk; jogi dokumentumokra; és olyan dokumentumokra, amelyekkel nagyobb biztonságot tudunk biztosítani a thaiföldi munkavégzés során.”

„Be kell vonnunk a helyi emberek hangját a döntéshozatalba [...] akkor lehet fenntartható.” *Moeu Chandara – környezetvédelmi aktivista (távinterjú).*

A résztvevők nagymértékben függenek a környezetre érzékeny megélhetési forrásoktól, ezért az éghajlati válság erőteljesen érezhető. Az egyre rendszertelenebbé váló esőzések, áradások és aszályok tönkreteszik a mezőgazdasági megélhetési lehetőségeket, és megnehezítik a létfenntartást. Az erdőirtás súlyosbítja a problémákat, és a biológiai sokféleség csökkenéséhez vezet. Csökkenti a tó és a környező vizek halfogását is. A Tonle Sap ár-ápanya rendszere az éghajlati válság és az emberi beavatkozás miatt változik. Az eladósodás jelentős problémát jelent a vidéki lakosság számára, hiszen a háztartások küzdenek a növekvő éghajlati változékonyság ellen, emellett a hiteleket a migráció finanszírozására is használják. Ez adósságspirált idézhet elő, mivel a legtöbb hitelt az MPI-ok nyújtják, amelyeknek rendkívül magas a kamatlába. A migrációs mintázatok a konkrét földrajzi helyektől függenek, és lehetnek határokon átnyúlók, túlnyomórészt (illegálisan) Thaiföldre irányuló, vagy Kambodzsán belül vidékről városba irányuló, mivel a háztartások a jövedelemforrások diverzifikálására törekuszenek. A migrációt a kambodzsai lehetőségek hiánya miatt a jövedelem diverzifikálásához szükséges eszköznek tekintik, de a legális migrációs útvonalak korlátait, valamint a családtól, köztük a kisgyermekektől való elszakadás szociális nehézségeit is sokan elismerik.

4. ESETTANULMÁNY: KENYA

Kenyát az éghajlatváltozás hatásaival szemben **rendkívül kiszolgáltatottnak** tartják, és a vidékről városba irányuló migráció erős tendenciája számos tényezőnek, többek között belső konfliktusoknak és természeti katasztrófáknak tudható be. Az aszály és az árvizek különösen a pásztorok körében okoznak jelentős áttelepülést, akik gyakran veszítik el állatállományukat, és korlátozottan jutnak földhöz, erőforrásokhoz és piacokhoz. A fejlesztési és környezetvédelmi projektek megvalósítása érdekében végrehajtott

kilakoltatások szintén hozzájárultak a lakóhelyüket elhagyni kényszerülő emberek kitelepítéséhez, akiket a városi és a vadonban lévő területeken egyaránt elűztek a magán-, állami és közösségi tulajdonban lévő földekről. Bár Kenyát az alsóközép-jövedelmű országok közé sorolják, az ország egyenlőtlen és szegénységi szintje továbbra is jelentős kihívást jelent, ami növeli a csapásokkal szembeni gazdasági kiszolgáltatottságot. Ez arra készítheti az embereket, hogy akár országon belüli területekre, akár a kenyai határokon túlra, a szomszédos államokba vagy Európába vándoroljanak.

Isiolo megyét azért választottuk esettanulmányunk tárgyának, mert egyrészt a belső migráció egyik célállomása, másrészt jó példa a szélsőséges események, különösen az aszály okozta környezetpusztulásra. Ezenkívül a WeWorld jelenléte a terepen megkönnyítette a kutatást. Isiolo megye területe körülbelül 25 700 négyzetkilométer (km²), és Kenya keleti alsó régiójában található. A kenyai megyék közül itt él a legkisebb népességű turkana, borana, meru és szomáliai népcsoport. A főbb városi központok Isiolo, Garbatulla, Modogashe, Kinna, Merti és Oldonyiro. A megyét száraz vagy félszáraz síkságok jellemzik, hat évelő folyó szeli át, és részben behálózza azt. Különösen a félsivatagos területek váltak a szedentarizált agrárpásztorok helyszíneivé. Az időjárás az év legtöbb hónapjában forró és száraz, két esős évszakkal. A rövid esős évszak október és december között zajlik, novemberi csúcsidezőszakkal, míg a hosszú esős évszak március és május között zajlik, áprilisi csúcsidezőszakkal, a domborzati viszonyoknak megfelelően erős megyén belüli különbségekkel⁸.

1. Módszertan

Az ebben a fejezetben szereplő információk a szakirodalmi elemzés és a WeWorld csapata által 2021 októberé és novemberé között Kenyában végzett helyszíni fókuszcsoporthoz, félig strukturált interjúkból és egy felméréstől származó empirikus adatok kombinációjából származnak⁹. A célcsoportok olyan helyi háztartások, amelyek 1 hónap és 5 év közötti időintervallumban költöztek Isiolo megyébe, és amelyeket érint az éghajlati válság. A cél az volt, hogy megvizsgáljuk a kenyai pásztorlakosságot érintő éghajlatváltozás hatásainak megélt tapasztalatait. Mivel a kutatást a WeWorld munkatársai végezték, nem valószínűségi mintavételt alkalmaztunk (azaz a civil szervezet kapcsolatot tartott a helyi hatóságokkal és vezetőikkel, hogy összegyűjtse az érdeklődőket az adatgyűjtéshez).

- **Egy hónapos éghajlati napló** (Giacomelli és Walker, 2021): 30 résztvevő (Merti és Isiolo).
- **Fókuszcsoporthoz:** 2 csoport (egyenként 7 fő, nemek és életkorok szerint vegyesen), 1 Mertiben, 1 Isiolóban.
- **Mélyinterjúk:** 10 résztvevő (Merti és Isiolo).
- **Háztartási felmérés:** 200 háztartás, férfiak és nők, 18 és 65 év közöttiek, reprezentatívak Merti vidéki lakosságára nézve, akiknek van tapasztalata az éghajlatváltozással és/vagy van egy migráns tag a háztartáson belül.

2. Kutatási eredmények

A KUTATÁSBÓL KIRAJZOLÓDÓ TÉMÁK

- A csapadékmennyiség változékonysága (különösen a tartós aszályok miatt) jelenti a legnagyobb aggodalmat az éghajlatváltozással kapcsolatban.
- A környezetromlás a fokozódó, ellenőrizetlen erdőirtásban és a folyókon történő homokgyűjtésben érhető tetten.

⁸ Isiolo County Integrated Development (CIDP) Plan 2018-2022. – *Isiolo megye integrált fejlesztési terve*

⁹ A felmérést papíron 2021 decemberében adták át. Az adatok digitalizálása és az adattisztítás még folyamatban van. A felmérés mennyiségi eredményei nem szerepelnek ebben a fejezetben, de később, 2022-ben beillesztésre kerülnek.

- Az ilyen körülmények által leginkább érintettek azok a pásztorcsaládok, akik az elmúlt 5 évben tapasztalták állatállományuk csökkenését, és úgy döntöttek, hogy víz és legelők után kutatva elköltöznek.
- Az állatállomány elvesztése általában a család jövedelmének súlyos csökkenését, az élelmiszer-ellátás bizonytalanságának növekedését és a gyermekek iskolai lemorzsolódását okozza.
- Az állatállomány egyik megyéből a másikba való elszállítását gyakran nagyon kockázatosnak tartják az élelmiszerhiány, a vadállatok és a rablások miatt.
- A pásztorok általában az egész családdal együtt érkeznek Isiolóba, és már vannak rokonaik és ismerőseik a megyében, akik az utazás előtt tájékoztatást adtak.
- A migrációs okok mögött mindig a jobb életkörülmények és lehetőségek keresése áll, még akkor is, ha elismerik, hogy az eső hiánya az oka az életkörülmények romlásának.
- Kenya számos stratégiát dolgozott ki a környezeti problémák és a migráció kezelésére állami szinten, különösen a földgazdálkodás tekintetében, de a megyék és a helyi önkormányzatok is fontos szerepet játszanak (különösen Isiolóban).

2.1 Ellenséges környezet

Isiolo integrált fejlesztési terve (2018-2022) elismeri, hogy a megye az egyik legveszélyeztetettebb megye Kenyában az éghajlatváltozás tekintetében. A megye éghajlata általában egész évben forró és száraz, és **a közelmúltban súlyos aszályos időszak sújtotta, amely az egész lakosság megélhetésére kihatott**¹⁰. 2017 februárjában a Nemzeti Aszálykezelési Hatóság (NDMA) jelezte, hogy a megye akár 80 000 lakosa is élelmiszersegélyre szorult az aszály miatt, és a víz és a legelők szűkössége miatt konfliktusos esetekről számoltak be ebben az időszakban (CDIP, 2018).

Az aszály és a kiszámíthatatlan esőzések negatívan befolyásolják a terméshozamot, az állattenyésztés produktivitását és az állatállomány elhullását, ami a gazdák jövedelemkiesését és következésképpen élelmezésbiztonsági problémákat okoz. **„Az éghajlatváltozás összefügg az élelmiszer-ellátás bizonytalanságával, a jövedelemhiánnyal és az állatállomány éhezésével az aszályok miatt”** (Abuya, nő, vidéki terület). Amint az a válaszadók éghajlati naplójából kiderült, Isiolo megyében az elmúlt néhány évben figyelemre méltó eltérések mutatkoztak az éghajlati viszonyokban. A leggyakrabban említett változások közé tartozik a magasabb hőmérséklet, a kiszámíthatatlan csapadékmennyiség, a vízhiány és a hosszabb aszályos időszakok. Ami az éghajlat hosszú távú változásának megítélését illeti, a gazdálkodók túlnyomó többsége az átlaghőmérséklet emelkedését és az átlagos csapadékmennyiség csökkenését figyelte meg. Az éghajlatváltozás hatására egyre több család veszíti el egész nyáját az aszály miatt, így kénytelenek segélyélelmiszerekért folyamodni. Az állatok által elszenvedett hőterhelés csökkenti az állatok takarmányfogyasztásának mértékét is, ami gyenge növekedési teljesítményt és alacsony tej- és hústermelést eredményez, így jelentős változásokat és stresszt okoz a pásztoréletben.

2.2 A pásztorkodás és az éghajlatváltozás

Az elmúlt 5 évben a pásztorok az éghajlatváltozás fokozódó hatásait tapasztalták. Az éghajlatváltozással összefüggő események, mint például az aszály, az állatok éhezéséhez és az emberek élelmiszerhiányához vezetnek (Nyariki, és Amwata, 2019). Az élelmiszer- és vízhiány befolyásolja az emberek túlélőképességét. **„Ma a szárazság súlyosbodott, mert kevesebb az eső, és a termőtalaj kezd kiszáradni”** (Sarah – vidéki terület). A pásztorok számára a vízhiány komoly problémát jelent, mivel nem tudják eltartani az

¹⁰ A National Drought Management Authority (Nemzeti Aszálykezelő Hatóság) havonta jelentéseket ad ki a kenyai aszály hatásairól. Isiolo megyére vonatkozó információkért lásd: <https://www.ndma.go.ke/index.php/resource-center/category/15-isiolo>.

állatállományukat. „A területünkön uralkodó szárazság miatt az állatok messzire mennek egyik helyről a másikra, hogy legelőt és vizet keressenek, és néhány állatunk elpusztult, mert nincs eső a területünkön” (Safia Maicha – éghajlati napló).

Ez nemcsak a családi költségvetésre, hanem a **gyermekek oktatására** is hatással van: ha a gazdák nem tudnak eleget termelni, nincs pénzük arra, hogy a gyermekeket iskolába járassák és támogassák az oktatásukat. Ezen okok miatt sok pásztor úgy dönt, hogy más földek vagy városok felé vándorol.

2.3 Konfliktusok a természeti erőforrásokért

Isiolo a célmegye számos olyan migráns számára, akik a szülőföldjükön zajló konfliktusok elől menekülnek, mint például Turkana megye, ahol elhúzódó határ- és erőforrásviták zajlanak.

A fókuszcsoportok (városi) résztvevői arról számoltak be, hogy az éghajlatváltozás súlyosítja a bizonytalanságot az ország egyes területein (például Turkana megyében), amelyeket a helyi közösségek közötti **belső konfliktusok** sújtanak, mivel a jelentős kiterjedésű aszály miatt hiányoznak az erőforrások, különösen a víz. A konfliktusok valóban csökkentették a növénytermesztést és az állattenyésztést, ami hatással volt a piaci kereskedelemre és a gyermekek iskolai előmenetelére is, így az embereket arra készítették, hogy más területek felé induljanak (A. Paul et al., 2022; F. Maelo, 2021). A tartós konfliktusok és az erőszak meggátolja az embereket abban, hogy visszatérjenek a szülőföldjükre.

2.4 Mobilitás

A kenyai migráció fő jellemzői a következők: **nomád pásztorkodás**, erős vidékről városba irányuló migrációs tendencia, különböző tényezők - többek között politikai erőszak, természeti katasztrófák, fejlesztési és természetvédelmi tevékenységek kapcsán végrehajtott kényszerkilakoltatások - miatti belső kitelepítések, határokon átnyúló munkacélú migráció, valamint menekültvándorlás. Egyes esetekben a válaszadók a közeli országokba vagy magasabb jövedelmű államokba (például Izraelbe) történő migrációt **átmeneti megoldásnak** tekintik a további alkalmazkodási stratégiák kidolgozásához, amikor visszatérnek a hazájukba.

„Szeretnék Izraelbe menni, hogy megismerjem a mezőgazdasági technikáikat, és hogy hogyan alkalmazkodnak az éghajlatváltozáshoz. Aztán visszatérni Kenyába, és terjeszteni a tudásomat” (Judith – városi terület).

„Szeretnék Tanzániába menni, mert ott sok az üzlet, sok a földművelés, és az életszínvonal nagyon magas. Egy kormányzati programmal mentem oda. Ott másképp csinálják a dolgokat” (Abibi – nő).

A megkérdezettek többsége szerint a szomszédos országoknak nem feltétlenül kell védelmet biztosítaniuk a klímamigránsok számára, mert nekik is sok kihívással kell szembenéznüik, de az emberekkel humanitárius és együttműködő szemlélettel kell bánni. „Ne a határokat nyissuk meg, hanem működünk együtt a kiszolgáltatott emberek védelmében” (Judith – városi terület).

2.5 Alkalmazkodás

„Az éghajlatváltozás elsősorban az emberi tevékenységeknek köszönhető, amelyek magas szintű légszennyezést eredményeznek. Ráadásul az emberek kivágják a fákat és rosszul kezelik a talajt, ezzel is bizonyítva, hogy nem képesek tiszteletben tartani a környezetet és a természetet” (Judith – városi terület).

Egyes interjúk szerint a magas jövedelmű országok viselik a fő felelősséget az éghajlati válságért. A kenyai kormány sem gyakorlati, sem oktatási szempontból nem tesz eleget: például a pásztorok számára nem elegendő a biztosított fűmag, és nem alkalmaz stabil stratégiákat a közösség oktatására. A kormány nem tesz aktívan azért, hogy az emberek elszámoltathatók és felelősek legyenek a viselkedésükért: **„az éghajlatváltozásért elsősorban az emberek felelősek”** (fókuszcsoport - városi terület). Ezzel szemben a megyei önkormányzat valamivel többet tesz azért, hogy segítsen az embereknek megbirkózni az

éghajlatváltozás hatásaival, például fák ültetésével és vízellátással. A gazdák szerint azonban több erőfeszítésre van szükség az új gazdálkodási technikákkal kapcsolatos információk és oktatás terjesztése, valamint a pénzügyi eszközök biztosítása érdekében, hogy a nagyobb ellenálló-képességet garantálni lehessen.

Isiolo megyében az emberek küzdenek azért, hogy felkészüljenek az éghajlatváltozás hatásaira, különösen az aszályokra. **„Amikor a mezőgazdaságról és a felkészültségről beszélünk, a víztárolásról kell beszélnünk”** (Judith – városi terület). A helyi aktivisták keményen dolgoznak azon, hogy segítsenek az embereknek alkalmazkodni az éghajlatváltozáshoz. Az Isiolóban a mezőgazdasági termeléssel és az élelmezésbiztonsággal kapcsolatos kockázatok kezelésére vagy mérséklésére alkalmazott fő alkalmazkodási stratégiák közé tartozik a **szárazságtűrő növényfajták** használata és az erdősítés¹¹. **„Ha nincs víz, akkor elgondolkodhatsz valami más ötleten a tevékenységeddel kapcsolatban”** (Judith – városi terület). A felkészültséget valóban döntő lépésnek tekintik, ami az elvándorlás megelőzését is jelenti: **„Ha az emberek megtanulnak felkészülni, nem kell, hogy elvándoroljanak”** (Judith – városi terület).

3. Következtetések és megoldások

A gyakoribb és hosszabb ideig tartó aszályok és a változó esőzések súlyos következményekkel járnak a környezetre és a kutatásban részt vevők megélhetésére, akik nagymértékben függnek a növénytermesztéstől és a pásztorkodástól. Az ilyen szélsőséges események hatása kihat az élelmezésbiztonságra és a táplálkozásra, és végső soron a gyermekek oktatására is, mivel a családok jövedelmének csökkenése miatt nincs elegendő pénz az iskolába járás költségeinek – például a könyvek vagy az egyenruha – fedezésére. Isiolo megye ugyanakkor célállomás is a más érintett területekről, például Turkana megyéből elvándorlók számára, ahol gyakoriak az erőforrásokkal kapcsolatos konfliktusok.

Az ilyen kihívásokkal való megbirkózás és a fenntartható fejlődési célok elérése érdekében az esettanulmányban részt vevő helyi lakosok úgy tűnik, hogy jobban hajlanak az ellenálló képességet növelő beavatkozásokra, amelyek túlmutatnak a hagyományos vészhelyzeti megoldási stratégiákon, és hosszú távú víziót szeretnének kialakítani a háttérben meghúzódó kiszolgáltatottsági tényezők kezelésére. A határokon átnyúló migrációt nem tekintik hosszú távú megoldásnak; a megkérdezettek közül néhányan inkább úgy vélik, hogy ez a legjobb gyakorlatok és a megküzdési stratégiák jó példáinak átvételét szolgálhatja az ellenállóbb országokból, hogy aztán Isiolóban is megismételhessék azokat.

A kormányzás szintjén végeredményben egy szélesebb körű kormányzási mechanizmus előmozdítása, valamint a helyi igények és erőforrások felmérésén alapuló megyei szintű éghajlat-változási cselekvési tervek kidolgozása és végrehajtása fontos lépést jelenthet az ország éghajlat-változási stratégiájának megvalósítása felé. Ugyanakkor kívánatos lenne **az IGAD jegyzőkönyvének alkalmazása**, amely a szakmai kompetenciák és készségek megosztása céljából **biztonságos és legális migrációs útvonalak kialakítását irányozza elő** más országok felé, annak érdekében, hogy a migráció ne végleges megoldás, hanem proaktív stratégia legyen. At the same time, **the implementation of the IGAD Protocol envisaging the development of safe and legal migration pathways** towards other countries for the exchange of professional competences and skills would be desirable in order for migration not to be a definitive solution but a proactive strategy.

---

¹¹ Az erdősítés fogalma eltér az újraerdősítés fogalmától. Az erdősítés a régóta nem erdős területek erdővé alakítását jelenti, és olyan erdők létrehozásán alapul, ahol korábban nem voltak erdők, vagy ahol az erdők hosszú ideje eltűntek. Az újraerdősítés ezzel szemben a fák újratelepítését jelenti a közelmúltban erdőirtott földterületeken.

KÖVETKEZTETÉSEK

Ez a jelentés azt mutatja be, hogy a gyakran a jövő válságaként ábrázolt **éghajlati válság mennyire erőteljes jelenség** a kambodzsai, guatemalai, kenyai és szenegáli résztvevőink **mindennapi életében, itt és most**. Ez az erő azonban nem pusztán „természeti”, hanem összefonódik olyan strukturális politikai, gazdasági és kulturális tényezőkkel, amelyek súlyosbítják az éghajlati válság mindennapi életre gyakorolt hatásait. Az éghajlati válság napjainkban olyan tájakat érint, amelyeket a neoliberális mezőgazdaság és a gyarmatosítás folyamatai már jelentősen átalakítottak (Parenti, 2011). Itt fontos hangsúlyozni, hogy a kutatási projektben részt vevő személyek olyan emberek, akik a kiválasztott országokban különösen ki vannak téve az éghajlati válság hatásainak, mivel megélhetésük nagymértékben függ a környezettől (mezőgazdaság, főként esővel működő mezőgazdaság vagy kétéltű halászat). Így sokkal jobban ki vannak téve az éghajlati válság hatásainak. Az éghajlatváltozás egyre nagyobb veszélyt jelent a közösségek és az egyének megélhetésére, de az államok mégsem foglalkoznak ezzel a fenyegetéssel.

A kutatási eredmények azt mutatják, hogy az éghajlatváltozás érzékelhetően növeli az időjárás mintázatok változékonyságát, és ezáltal az időjárás kiszámíthatatlanságát és intenzitását. Ez különösen a szabálytalan csapadékmintázatokban és a kapcsolódó szélsőséges eseményekben nyilvánul meg, amelyek lassú vagy hirtelen éghajlati eseményeket, például aszályokat és váratlan áradásokat eredményeznek. Az évszakos csapadékkal kapcsolatos bizonytalanság szintén hatással van a víz hozzáférhetőségére és minőségére. **Az emberi tevékenység negatív hatása a természeti erőforrások helytelen kezeléséből vagy túlzott felhasználásából ered**, ami erdőirtással (illegális fakitermelés Kambodzsában és Guatemalában), elsivatagosodással (Szenegálban és Kenyában) és az ökoszisztémák, például a szenegáli partokhoz közeli mangroveerdők pusztulásával jár. A szenegáli halászatot az éghajlati válság, de a rosszul működő hulladékgazdálkodás, a környezetszennyezés és az óceán kisajátítása is tönkreteszi. A kambodzsai árvizeket egyrészt a rendszertelen esőzések és az eső intenzitása okozza, másrészt a Mekong folyótól lejjebb, főként Kína, de Laosz által is végrehajtott silány infrastruktúrális és gátépítési projektek, amelyek súlyosbítják az éghajlati válság hatásait. Mind a négy esettanulmányban felmerült a földtulajdonítás mint probléma.

Az éghajlati válság hatása összefonódik az **interszekcionális tényezőkkel**: az életkor, a fogyatékoság, a nem, a bennszülött vagy kisebbségi csoporthoz tartozás, illetve az alacsonyabb jövedelem szintén befolyásolhatja a hatás mértékét. Az életkor kulcsfontosságú tényező az esettanulmányok alapját képező valamennyi országban, amelyekben a lakosság túlnyomó részét a fiatalok képezik. A fiatalok azok, akik remény és lehetőségek nélkül maradnak, és azok, akik azért akarnak elvándorolni, hogy segítsék családjukat és/vagy elérjék személyes céljaikat. Az **éghajlatváltozás** tehát úgy értelmezhető, mint a **már meglévő**, egymással kölcsönhatásban álló **kiszolgáltatottsági tényezők** – mint például a szegénység, az erőforrások hiánya és az élelmezési bizonytalanság – **multiplikátora**. Guatemalában komoly mértékű horizontális (és vertikális) egyenlőtlenségek tapasztalhatók az etnikai csoportok között, különösen a majáknak kell súlyos megkülönböztetéssel és kirekesztéssel szembenézniük. Mivel az őslakosok főként vidéki területeken élnek, és megélhetésük alapja az önellátó gazdálkodás, ők vannak a leginkább kitéve az éghajlatváltozás hatásainak. Az antirasszista és interszekcionális perspektívák felhasználása az éghajlati válság és a migráció elemzése során lehetővé teszi a mögöttes történelmi ok-okozati összefüggések és az egyenlőtlenségek összefonódásának feltárását, felhívva a figyelmet a kapitalista kizsákmányoló gazdaság összefonódó kapcsolataira, amelyek az éghajlati válságot és annak globálisan egyenlőtlen hatásait táplálják.

Összefoglalva, amint azt a tudományos szakirodalom széles köre bizonyítja, az éghajlatváltozás és a migráció kapcsolata nem ismerhető el abszolút értelemben. Sokkal inkább a környezeti tényezők – amelyek súlyosbítják a személyes fenyegetettség szintjét – összefonódnak más tényezőkkel, amelyek közül az adott országtól függően más-más tényezők emelkednek ki jobban. A különösen a távinterjűkből származó eredmények megerősítették, hogy **gyakran hiányzik a meglévő kötelező érvényű eszközök és a regionális**

szinten elfogadott iránymutatások tényleges és hatékony beépítése a nemzeti stratégiákba, ami csökkenti a kiszolgáltatott személyek védelmének szintjét.

Mind a négy esettanulmányban az éghajlatváltozást a nehézségek tünetének és nem okának tekintették. Továbbá a migrációval kapcsolatos döntési folyamatban betöltött jelentősége országonként és egyénenként eltérő volt. **Az éghajlati válság kölcsönhatásba lép a már meglévő és hagyományos migrációs mozgásokkal.** Kenyában például, a másik három országhoz képest, a pásztorkodás sajátosságai miatt az éghajlatváltozás nagyobb szerepet játszott a döntéshozatalban. Általánosságban elmondható, hogy magát a migrációt a résztvevők alkalmazkodási stratégiának és a személyes életkörülmények, valamint a hazautalások révén a családjuk életkörülményeinek javítására szolgáló módszernek tekintik. Elismerték azonban, hogy ez gyakran más lehetőségek hiányában történik. Emellett sokan beszéltek a migráció nehézségeiről, különösen a családok szétválásáról. Ezeken a helyeken a megélhetés más módon egyre nehezebb, ezért a migrációt tekintik az egyetlen megélhetési lehetőségnek. Bár talán nem lehet közvetlen veszteségeket azonosítani, nyilvánvaló, hogy az éghajlati válság közvetlenül és közvetve is befolyásolja az emberi mobilitást, és hogy a válság negatív hatásai egyre fokozódnak. Szenegálban láthatjuk továbbá, hogy a mozgási mintázatok mélyen összetettek, és a városi területeken az éghajlati kockázatok felé is irányulhatnak. Fontos, hogy amint azt a négy esettanulmányunk és a kutatások széles köre is mutatja, **a régióon belüli migráció jóval gyakoribb, mint a régiók közötti migráció.**

Az esettanulmányokban szereplő országoknak az útlevelex¹² szerinti alacsony rangsorolása (a rangsorolás azon alapul, hogy az útlevelex birtokosai hány úti célt érhetnek el) és a rendkívül korlátozó vízumrendszer, amely túlzott költségekkel jár, azt eredményezi, hogy a határon átnyúló migráció legális csatornáin rendkívül korlátozottak, így a kutatásban részt vevők számára kevés mobilitási lehetőség marad. Ahogy a kutatások kimutatták, a határellenőrzések sok esetben egyszerűen átirányították a migránsokat alternatív, gyakran veszélyesebb útvonalakra (De Genova, 2018; Squire, 2017). Ez különösen a szenegáli és guatemalai emberek életében mutatkozott meg, akiknek veszélyes utat kellett megtenniük a globális észak felé, olyan földrajzi területeken keresztül, amelyek az igazságtalan határellenőrzés következtében halálos tájakká váltak. A kambodzsai emberek magas vízumköltségekkel és az okmányok nélküli státuszuk miatti kizsákmányolással kell, hogy szembenézzenek, amikor illegálisan Thaiföldre vándorolnak. Szenegálban, Guatemalában és Kambodzsában az átutalások nagy szerepet játszanak az ország gazdaságában, és ez csökkenti az állam motivációját a migráció szabályozására. Ezáltal a migráció legális csatornáin kevésbé érvényesülnek, így a határokon átnyúló migrációban részt vevő emberek számára megnő a kizsákmányolás valószínűsége és az illegális úton való átjutás nagy költségekkel jár.

Ebben az értelemben a mobilitási igazságosság (Sheller, 2018) napjaink egyik kulcsfontosságú politikai és etikai kérdése. Sheller szerint a mozgások irányítását és ellenőrzését a hatalmi és egyenlőtlenségi viszonyok alakítják, és ezzel egy átfogó mobilitási igazságosságot/igazságtalanságot hoznak létre a világon. Ezért egyértelműen kiegyensúlyozottabb és árnyaltabb megközelítésre van szükség, amely elismeri az emberek és a Föld összefonódó kapcsolatát, valamint az erőforrásokhoz való hozzáférés egyenlőtlenségeit, beleértve a mozgást is. **Az éghajlati igazságosság fogalmának a mobilitási igazságosságra való kiterjesztése** valójában azt mutatja meg, hogy az éghajlati válság a polgárjogi problémák szélesebb körét is magában foglalja közvetlenül, amelyek a környezeti vonatkozások mellett szintén messzemenő következményekkel járnak. A kialakulóban lévő joggyakorlatokkal összhangban mind az egyes államoknak, mind a nemzetközi közösség egészének **az emberi jogokon alapuló megközelítéssel** kell kezelnie az éghajlatváltozás egyénekre gyakorolt hatásait, és olyan migrációs szabályozást kell biztosítani, amely felelős és tiszteletben tartja az emberi jogok védelmét szolgáló meglévő jogi eszközöket (lásd a Bevezetést).

¹² <https://www.passportindex.org/>

Egyértelmű, hogy az ENSZ Emberi Jogi Tanácsa által 2021 októberében elismert, a biztonságos, tiszta, egészséges és fenntartható környezethez való jogot a kutatási helyszínek lakói nem gyakorolják. **Ez sürgős fellépést kíván.** A kutatásban részt vevők mindennapi, megélt tapasztalatai megmutatják, hogy az éghajlati válságot hogyan súlyosbítják a mögöttes társadalmi-természeti okok. Egyetértünk Achille Mbembé-vel (2020), aki a lélegzéshez való egyetemes jogot szorgalmazza, ami nem csak a biológiai lélegzést jelenti, hanem az emberi tapasztalat teljes élvezetét. Ezt a legszélesebb értelemben vett egészséges környezethez való jogba ágyazottnak gondoljuk. Inkább a feminista és antirasszista gyakorlatban gyökerező gondoskodás politikáját kell elfogadnunk, hogy „újra lakhatóvá tegyük a világot mindenki számára” (Mbembe és Goldberg, 2018).

BIBLIOGRÁFIA

Allison, E.H. et al. (2009) 'Vulnerability of national economies to the impacts of climate change on fisheries' (HU: A nemzetgazdaságok kiszolgáltatottsága az éghajlatváltozás halászatra gyakorolt hatásaival szemben), *Fish and Fisheries*, 10(2), pp. 173–196. doi:10.1111/j.1467-2979.2008.00310.x.

Amara, R., Diop, M., Diop, C., & Ouddane, B. (2019). Chapter 37 – The Senegalese Coastal and Marine Environment (HU: 37. fejezet – A szenegáli part menti és tengeri környezet). In C. Sheppard (Ed.), *World Seas: An Environmental Evaluation (Second Edition) (HU: Világtengerek: Környezeti értékelés (második kiadás))* (pp. 855–873). Academic Press. <https://doi.org/10.1016/B978-0-12-805068-2.00043-7>

Anthony, E.J. (2015) 'Patterns of Sand Spit Development and Their Management Implications on Deltaic, Drift-Aligned Coasts: The Cases of the Senegal and Volta River Delta Spits, West Africa' (HU: A homokpadok kialakulásának mintázatai és azok kezelési vonatkozásai a deltás, sodráshoz igazodó partokon: A szenegáli és a Volta-folyó deltájában lévő homokpadok esete Nyugat-Afrikában), in Randazzo, G., Jackson, D.W.T., and Cooper, J.A.G. (eds) *Sand and Gravel Spits (HU: Homokpadok és kavicspadok)*. Cham: Springer International Publishing (Coastal Research Library), pp. 21–36. doi:10.1007/978-3-319-13716-2_2.

Baldwin, A. (2013). Racialisation and the Figure of the Climate-Change Migrant (HU: A faji megkülönböztetés és az éghajlatváltozási migránsok jellegzetességei). *Environment and Planning A: Economy and Space*, 45(6), 1474–1490. <https://doi.org/10.1068/a45388>

Baldwin, A., & Bettini, G. (Eds.). (2017). *Life Adrift: Climate Change, Migration, Critique (HU: Éghajlatváltozás, migráció, kritika)*. Rowman & Littlefield Publishers.

Barnett, J., and W. N. Adger. (2007). Climate change, human security and violent conflict (HU: Éghajlatváltozás, emberi biztonság és erőszakos konfliktusok). *Political Geography* 26(6):639-655. <http://dx.doi.org/10.1016/j.polgeo.2007.03.003>

Bauman, Z. (1998). *Globalization: the human consequences (HU: Globalizáció: az emberi következmények)*. New York: Columbia University Press.

Bernards, N. (2019). 'Latent' surplus populations and colonial histories of drought, groundnuts, and finance in Senegal (HU: A „látens” többletnépesség és az aszály, a földimogyoró és a pénzügyek gyarmati története Szenegálban). *Geoforum*. <https://doi.org/10.1016/j.geoforum.2019.10.007>

Bernards, N. (2020). Climate change: How Senegal's colonial history made it more vulnerable (HU: Éghajlatváltozás: Hogyan tette Szenegált a gyarmati történelme még kiszolgáltatottabbá). *The Conversation*. <http://theconversation.com/climate-change-how-senegals-colonial-history-made-it-more-vulnerable-132063>

Bettini, G. (2013). Climate Barbarians at the Gate? A critique of apocalyptic narratives on 'climate refugees' (HU: Klímabarárok a kapuk előtt? Az „éghajlati menekültekről” szóló apokaliptikus narratívák kritikája). *Geoforum*, 45, 63–72. <https://doi.org/10.1016/j.geoforum.2012.09.009>

Boas, I., Farbotko, C., Adams, H., Sterly, H., Bush, S., van der Geest, K., Wiegel, H., Ashraf, H., Baldwin, A., Bettini, G., Blondin, S., de Bruijn, M., Durand-Delacre, D., Fröhlich, C., Gioli, G., Guaita, L., Hut, E., Jarawura, F. X., Lamers, M., Hulme, M. (2019). Climate migration myths (HU: Az éghajlati migráció mítoszai). *Nature Climate Change*, 9(12), 901–903. <https://doi.org/10.1038/s41558-019-0633-3>.

Brickell, K. et al. (2018) Blood Bricks: Untold Stories of Modern Slavery and Climate Change from Cambodia (HU: *Építőkövek vérből: A modern rabszolgaság és a klímaváltozás el nem mondott történetei Kambodzsából*). Royal Holloway University of London. Hozzáférhető: <https://static1.squarespace.com/static/596df9f8d1758e3b451e0fb2/t/5bc4d7cdc83025e41e7b10a0/1539627177544/Blood+bricks+high+res+v2.pdf> (Megnyitva: 2020. október 7.).

Brickell, K. et al. (2020) 'Compounding crises of social reproduction: Microfinance, over-indebtedness and the COVID-19 pandemic' (HU: *A társadalmi reprodukció súlyosbodó válságai: Mikrofinanszírozás, túlzott eladósodás és a COVID-19 világvilágjárny*), World Development, 136, p. 105087. doi:10.1016/j.worlddev.2020.105087.

Brown, M. E., and C. C. Funk. (2008). Food security under climate change (HU: *Élelmezéssbiztonság az éghajlatváltozás mellett*). Science 319(5863):580-581. <http://dx.doi.org/10.1126/science.1154102>

Centre for Research on the Epidemiology of Disasters (CRED) (2018). Cred Crunch 52 - Economic Losses, Poverty and Disasters: 1998-2017. (HU: *Katasztrófák Epidemiológiai Kutatóközpontja (CRED) (2018). Cred Morzsák 52 – Gazdasági veszteségek, szegénység és katasztrófák: 1998-2017.*)

Chua, S.D.X. et al. (2021) Drastic decline of floodpulse in the Cambodian floodplains (the Mekong River and the Tonle Sap system) (HU: *Az árhullám drasztikus csökkenése a kambodzsai ártereken (a Mekong folyó és a Tonle Sap rendszer)*). előnyomat. Rivers and Lakes/Instruments and observation techniques. doi:10.5194/hess-2021-378.

Consejo Nacional de Cambio Climático (CNCC) (2017), Líneas de investigación en cambio climático. Consejo Nacional de Cambio Climático. Guatemala. (HU: *Nemzeti Éghajlatváltozási Tanács (CNCC) (2017), Az éghajlatváltozással kapcsolatos kutatási irányvonalak. Nemzeti Éghajlatváltozási Tanács. Guatemala.*)

Consejo Nacional de Cambio Climático (CNCC). (2016), Plan de acción nacional de cambio climático. Guatemala. (HU: *Nemzeti Éghajlatváltozási Tanács (CNCC). (2016), Nemzeti éghajlat-változási cselekvési terv. Guatemala.*)

Crang, P. et al. (2020) 'Discardscapes of fashion: commodity biography, patch geographies, and preconsumer garment waste in Cambodia' (HU: *A divat hulladéktérképei: áruéletrajz, foltföldrajzok és a fogyasztás előtti ruhahulladék Kambodzsában*), Social & Cultural Geography [Előnyomat]. Hozzáférhető: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/14649365.2020.1777322> (Megnyitva: 2020. július 10.).

Daniels, A., Gutierrez, M., Fanjul, G., Guereña, A., Matheson, I., and Watkins, K. (2016). Western Africa's Missing Fish. The Impacts of Unreported and Unregulated Fishing and Under-Reporting Catches by Foreign Fleets (HU: *Nyugat-Afrika hiányzó halai. A be nem jelentett és szabályozatlan halászat és a külföldi flották által elhallgatott halfogások hatásai*). London: Overseas Development Institute.

De Genova, N. (2018). The "migrant crisis" as racial crisis: Do Black Lives Matter in Europe? (HU: *A „migránsválság” mint faji válság: A fekete életek számítanak Európában?*) Ethnic and Racial Studies, 41(10), 1765–1782. <https://doi.org/10.1080/01419870.2017.1361543>

Durand-Delacré, D., Bettini, G., Nash, S. L., Sterly, H., Gioli, G., Hut, E., Boas, I., Farbotko, C., Sakdapolrak, P., de Bruijn, M., Tripathy Furlong, B., van der Geest, K., Lietaer, S., & Hulme, M. (2021). Climate Migration Is about People, Not Numbers (HU: *A klímamigráció az emberekről szól, nem a számokról*). In S. Böhm & S. Sullivan (eds.), Negotiating Climate Change in Crisis (HU: *Az éghajlatváltozásról szóló tárgyalások válsághelyzetben*) (pp. 63–82). Open Book Publishers. <https://doi.org/10.11647/obp.0265.06>

Ellen MacArthur Foundation (2017). Redesigning the future of fashion (HU: A divat jövőjének újratervezése). Hozzáférhető: <https://ellenmacarthurfoundation.org/topics/fashion/overview>

Eyler, B. and Weatherby, C. (2019) *Letters from the Mekong: Toward a Sustainable Water-Energy-Food Future in Cambodia* (HU: *Levelek a Mekongról: A fenntartható víz-energia-élelmiszer jövőkép felé Kambodzsában*). Washington DC: Stimson Center. Hozzáférhető: <https://www.stimson.org/2019/letters-mekong-toward-sustainable-water-energy-food-future-cambodia-0/> (Megnyitva: 2021. november 19.).

Geddes A, Adger WN, Arnell NW, Black R, Thomas DSG. (2012). Migration, Environmental Change, and the 'Challenges of Governance' (HU: *Migráció, környezeti változások és a „szabályozás kihívásai”*). *Environment and Planning C: Government and Policy*. 30(6):951-967. doi:10.1068/c3006ed.

Giacomelli, E. & Walker, S. (2021, July 6). Challenging Eurocentric Perceptions of Mobility Justice through Climate Diaries [Online] (HU: *A mobilitási igazságosság eurocentrikus felfogásának megkérdőjelezése az éghajlati naplókön keresztül*). *The Sociological Review Magazine*. <https://doi.org/10.51428/tsr.gxit8834>

Gleditsch N. P., Furlong K., Hegre H., Lacina B., and Owen T. (2006). Conflicts over shared rivers: resource scarcity or fuzzy boundaries? (HU: *A közös folyókkal kapcsolatos konfliktusok: erőforráshiány vagy homályos határok?*) *Political Geography* 25(4):361-382. <http://dx.doi.org/10.1016/j.polgeo.2006.02.00>

Gueye, C., Fall, A. S., & Tall, S. M. (2015). Dakar, Touba and the Senegalese cities network produced by climate change (HU: *Dakar, Touba és az éghajlatváltozás által létrehozott szenegáli városhálózat*). *Current Opinion in Environmental Sustainability*, 13, 95–102. <https://doi.org/10.1016/j.cosust.2015.02.009>

Hanjra, M. A., and M. E. Qureshi. (2010). Global water crisis and future food security in an era of climate change (HU: *Globális vízválság és jövőbeli élelmezésbiztonság az éghajlatváltozás korában*). *Food Policy* 35 (5):365-377. <http://dx.doi.org/10.1016/j.foodpol.2010.05.006>

Human Rights Watch (HRW) (2020). Deportation with a Layover. Failure of Protection under the US-Guatemala Asylum Cooperative Agreement. (HU: *Emberi Jogi Figyelő (HRW) (2020). Deportálás egy kis időre. Az USA és Guatemala közötti menekültügyi együttműködési megállapodás szerinti védelem meghiúsulása.*) Hozzáférhető: [Deportation with a Layover Failure of Protection under the US-Guatemala Asylum Cooperative Agreement](https://reliefweb.int/report/united-states-america/us-government-s-new-safe-third-country-deal-guatemala-puts-asylum); <https://reliefweb.int/report/united-states-america/us-government-s-new-safe-third-country-deal-guatemala-puts-asylum>.

Hutson, A. (2021). In the Ocean: Senegal's Plastic Waste Problem (HU: *Az óceán mélyén: Szenegál műanyag hulladék-problémája*). *Africa Today*, 68(1), 145–150.

Instituto Nacional de Estadística Guatemala (INE) (2018). Portal de Resultados del Censo 2018. (HU: *Guatemalai Nemzeti Statisztikai Intézet (INE) (2018). A statisztikai adatgyűjtés 2018. évi eredményei*) Hozzáférhető: https://censopoblacion.gt/archivos/resultados_censo2018.pdf

Instituto Nacional de Estadística Guatemala (INE) (2019). Portal de Resultados del Censo 2019. (HU: *Guatemalai Nemzeti Statisztikai Intézet (INE) (2019). A statisztikai adatgyűjtés 2019. évi eredményei*) Hozzáférhető: <https://www.ine.gob.gt/ine/>

Ionesco, D., Mokhnacheva, D., Gemenne F. (2016). *The Atlas of Environmental Migration* (HU: *A környezeti migráció atlasza*), IOM.

IPCC (Intergovernmental Panel on Climate Change) (2021). Sixth Assessment Report, Climate Change 2021: The Physical Science Basis. (HU: *IPCC (Éghajlatváltozási Kormányközi Testület) (2021). Hatodik értékelő*

jelentés, Éghajlatváltozás 2021: A fizikai tudományos alapok.) <https://www.ipcc.ch/report/sixth-assessment-report-working-group-i/>

Jacobson, C. et al. (2019) 'When is migration a maladaptive response to climate change?' (HU: Mikor jelent a migráció maladaptív válaszlépést az éghajlatváltozásra?), *Regional Environmental Change*, 19(1), pp. 101–112. doi:10.1007/s10113-018-1387-6.

Kaczynski, V. M., & Fluharty, D. L. (2002). European policies in West Africa: Who benefits from fisheries agreements? (HU: Európai irányelvek Nyugat-Afrikában: Ki profitál a halászati megállapodásokból?) *Marine Policy*, 26(2), 75–93. [https://doi.org/10.1016/S0308-597X\(01\)00039-2](https://doi.org/10.1016/S0308-597X(01)00039-2)

Kelman, I. (2020). 'Does climate change cause migration?' (HU: Az éghajlatváltozás migrációt eredményez?), in Fiddian-Qasmiyeh, E. (ed.) *Refuge in a Moving World: Tracing refugee and migrant journeys across disciplines* (HU: Menedék egy mozgó világban: A menekültek és migránsok útjainak nyomon követése a tudományágakon átívelően). London: UCL Press, pp. 111–122.

Laczko F., Aghazarm C. (eds) (2009). *Migration, Environment and Climate Change: Assessing the Evidence* (HU: Migráció, környezetvédelem és éghajlatváltozás: A bizonyítékok értékelése), Geneva: International Organization for Migration.

Lietaer, S., & Durand-Delacre, D. (2021). Situating 'migration as adaptation' discourse and appraising its relevance to Senegal's development sector (HU: A „migráció mint alkalmazkodás” diskurzus helyzete és jelentőségének értékelése a szenegáli fejlesztési ágazatban). *Environmental Science & Policy*, 126, 11–21. <https://doi.org/10.1016/j.envsci.2021.09.008>

Maelo, F., Harris, G. (2021), Conflict Policing in the Pastoral Communities in Isiolo County (HU: Konfliktuskezelés Isiolo megye pásztorközösségeiben), *Journal of Conflict Management*, 2(1), 13.

Mbembe, A., and Goldberg D.T. (2018). 'The Reason of Unreason': Achille Mbembe and David Theo Goldberg in conversation about Critique of Black Reason. (HU: „Az ésszerűtlenség oka”: Achille Mbembe és David Theo Goldberg beszélgetése A fekete ész kritikájáról [Critique of Black Reason])

Mbembe, A. (2020, April 13). The Universal Right to Breathe (HU: A lélegzéshez való egyetemes jog). In the Moment. <https://critinq.wordpress.com/2020/04/13/the-universal-right-to-breathe/>

Mezzadra, S., Neilson B. (2013). *Border as method, or the Multiplication of Labor* (HU: A határ mint módszer, avagy a munkaerő megsokszorozódása), Durham-London: Duke University Press.

Ministerio de Ambiente y Recursos Naturales (MARN). (2015). Segunda comunicación nacional sobre cambio climático Guatemala. Guatemala. (HU: Környezetvédelmi és Természeti Erőforrások Minisztériuma (MARN). (2015). Második nemzeti közlemény az éghajlatváltozásról Guatemalában. Guatemala.)

Ministerio de Ambiente y Recursos Naturales (MARN). Acuerdo Ministerial 5-2016 (HU: Környezetvédelmi és Természeti Erőforrások Minisztériuma (MARN). Miniszteri megállapodás 5-2016) (2016). Guatemala: Diario de Centroamérica.

Ministerio de Ambiente y Recursos Naturales (MARN). Política nacional de cambio climático. Acuerdo Gubernativo 329-2009 (2009). Guatemala. (HU: Környezetvédelmi és Természeti Erőforrások Minisztériuma (MARN). Nemzeti éghajlat-változási politika. Kormánymegállapodás 329-2009 (2009). Guatemala.)

Musarò P. (2019). 'Aware Migrants: The role of information campaigns in the management of migration' (HU: Tudatos migránsok: A tájékoztató kampányok szerepe a migráció kezelésében), in European Journal of Communication, 34(6), pp. 629–640.

NASA Earth Observatory (2017). Cambodia's Forests Are Disappearing (HU: Kambodzsa erdői eltűnőben vannak) Hozzáférhető: <https://earthobservatory.nasa.gov/images/89413/cambodias-forests-are-disappearing>

Ndour, A., Laïbi, R. A., Sadio, M., Degbe, C. G. E., Diaw, A. T., Oyédé, L. M., Anthony, E. J., Dussouillez, P., Sambou, H., & Dièye, E. hadji B. (2018). Management strategies for coastal erosion problems in west Africa: Analysis, issues, and constraints drawn from the examples of Senegal and Benin (HU: A nyugat-afrikai part menti eróziós problémák kezelési stratégiái: Szenegál és Benin példáján alapuló elemzés, problémák és korlátok). Ocean & Coastal Management, 156, 92–106. <https://doi.org/10.1016/j.ocecoaman.2017.09.001>

Nyariki, D.M., Amwata, D.A. (2019), The value of pastoralism in Kenya: Application of total economic value approach (HU: A pásztorkodás értéke Kenyában: A teljes gazdasági érték szemlélet alkalmazása), Pastoralism 9, 9.

Okafor-Yarwood, I. and Belhabib, D. (2020) 'The duplicity of the European Union Common Fisheries Policy in third countries: Evidence from the Gulf of Guinea' (HU: Az Európai Unió közös halászati politikájának kétszintűsége harmadik országokban: Bizonyítékok a Guineai-öbölből), Ocean & Coastal Management, 184, p. 104953. doi:10.1016/j.ocecoaman.2019.104953.

Pak, K. and Saing, S. (2019) *Vulnerability and Migration in Cambodia* (HU: Kiszolgáltatottság és migráció Kambodzsában). Phnom Penh: World Food Programme. Hozzáférhető: <https://docs.wfp.org/api/documents/WFP-0000105976/download/>.

Parenti, C. (2011). Tropic of chaos: Climate change and the new geography of violence (HU: A káosz trópusai: Az éghajlatváltozás és az erőszak új földrajza). Nation Books.

Paul A. L., Kwonyike J. , Mulongo L., Kamar Imana D. (2022), Extractives Industries and Conflict: Reduction of Risks Associated with Extractive Industries in Turkana County, Kenya (HU: Kitermelőipar és konfliktusok: A kitermelő iparágakkal kapcsolatos kockázatok csökkentése Turkana megyében, Kenyában), International Journal of Current Science Research and Review, 5/2, 291.

Pool, T. et al. (2019) 'Fish assemblage composition within the floodplain habitat mosaic of a tropical lake (Tonle Sap, Cambodia)' (HU: A halak összetétele egy trópusi tó (Tonle Sap, Kambodzsa) árterületi élőhelymozaikjának halállományában), *Freshwater Biology*, 64(11), pp. 2026–2036. doi:10.1111/fw.13391.

Programa de las Naciones Unidas para el Desarrollo (PNUD) (2016). INFORME NACIONAL DE DESARROLLO HUMANO GUATEMALA. (HU: Egyesült Nemzetek Fejlesztési Programja (UNDP) (2016). GUATEMALAI NEMZETI JELENTÉS AZ EMBERI FEJLŐDÉSRŐL) Hozzáférhető: <http://desarrollohumano.org.gt/biblioteca/informes-nacionales/>

Renou, Y. Diallo A. (2019), Changement climatique et migrations : qualification d'un problème, structuration d'un champ scientifique et activation de politiques publiques » (HU: Éghajlatváltozás és migráció: a probléma minősítése, a tudományterület strukturálása és a szakpolitikák mozgósítása), *Mondes en développement* 2015/4, 172, pp. 87-107.

Sheller, M. (2018). Mobility justice: The politics of movement in an age of extremes (HU: Mobilitási igazságosság: A mozgás politikája a szélsőségek korában), New York: Mimi Sheller.

Solano Garrido, A.L., Ochoa, W., (2019). Agricultura y seguridad alimentaria (HU: Mezőgazdaság és élelmiszerbiztonság). In: Castellanos, E.J., Paiz-Estévez, A., Escriba, J., Rosales-Alconero, M., Santizo, A. (Eds.), Primer reporte de evaluación del conocimiento sobre cambio climático en Guatemala (HU: Az első „éghajlatváltozási ismeretek” értékelő jelentés Guatemalában). Editorial Universitaria UVG., Guatemala, pp. 108–141.

Sourn, T. et al. (2021) 'Evaluation of Land Use and Land Cover Change and Its Drivers in Battambang Province, Cambodia from 1998 to 2018' (HU: A kambodzsai Battambang tartomány földhasználatának és a földtakaró változásának és annak hajtóerőinek értékelése 1998 és 2018 között), Sustainability, 13(20), p. 11170. doi:10.3390/su132011170.

Sow, P., Marmer, E., & Scheffran, J. (2016). En route to Hell: Dreams of Adventure and Traumatic Experiences Among West African “Boat People” to Europe (HU: Úton a pokolba: Kalandos álmok és traumatikus élmények az Európába tartó nyugat-afrikai „hajósok” körében). In L. Mannik (Ed.), Migration by Boat: Discourses of Trauma, Exclusion and Survival (HU: Migráció csónakkal: A trauma, a kirekesztés és a túlélés diskurzusai). Berghahn Books.

Spires R.W. and Tost J. (2017). “Rural Cambodian Women’s Perspectives: An Exploratory Study on Community Ailments, Migration and Opportunity.” (HU: A vidéki kambodzsai nők nézőpontjai: A közösségi megbetegedések, a migráció és a lehetőségek feltáró tanulmánya) Asia Pacific Journal of Social and Behavioral Sciences, 14, pp. 9-26.

Squire, V. (2017). Governing migration through death in Europe and the US: Identification, burial and the crisis of modern humanism (HU: A migráció szabályozása a halál segítségével Európában és az Egyesült Államokban: Azonosítás, temetés és a modern humanizmus válsága). European Journal of International Relations, 23(3), 513–532. <https://doi.org/10.1177/1354066116668662>

Theory, Culture & Society 35, 7–8: 205–27. <https://doi.org/10.1177/0263276418800843>

Thorp R, Caumartin C, Gray-Molina G. (2006). Inequality, Ethnicity, Political Mobilisation and Political Violence in Latin America: The Cases of Bolivia, Guatemala and Peru (HU: Egyenlőtlenség, etnicitás, politikai mobilizáció és politikai erőszak Latin-Amerikában: Bolívia, Guatemala és Peru esetei), Bulletin of Latin American Research, Vol. 25, No. 4, pp. 453–480 <https://doi.org/10.1111/j.1470-9856.2006.00207.x>

UN Human Rights Council (2021), Resolution 48/13 adopted on 8 October 2021 (A/HRC/48/L.23/Rev.1d) (HU: ENSZ Emberi Jogi Tanács (2021), 48/13. számú, 2021. október 8-án elfogadott határozat)

UNDP (2018), Kenya Annual Report (HU: UNDP (2018), Kenyai éves jelentés)

UNDP (2019) Human Development Report 2019: Sustaining Natural Resources for All | UNDP in Cambodia. UNDP. (HU: Emberi fejlődési jelentés 2019: A természeti erőforrások fenntartása mindenki számára) Hozzáférhető:

https://www.kh.undp.org/content/cambodia/en/home/library/human_development/human-development-report-2019--sustaining-natural-resources-for-.html (Megnyitva: 2020. október 2.)

Van de Sandt, J. (2009). Mining Conflicts and Indigenous Peoples in Guatemala (HU: Bányászati konfliktusok és az őslakos népek Guatemalában), Amsterdam University Law Faculty. Hozzáférhető: https://www.cordaid.org/nl/wp-content/uploads/sites/2/2012/12/Mining_Conflicts_and_Indigenous_Peoples_in_Guatemala.pdf

Vigil Díaz-Telenti, S. (2019) *Geopolitical Ecologies of Environmental Change, Land Grabbing and Migration: comparative perspectives from Senegal and Cambodia (HU: A környezeti változások, a földtulajdonítás és a migráció geopolitikai ökológiái: Szenegál és Kambodzsa összehasonlító perspektívái)*. Centre for Local Democracy. Hozzáférhető: <https://repub.eur.nl/pub/120765> (Megnyitva: 2021. szeptember 30.)

WFP (2019) *Cambodia country strategic plan 2019-2023 (HU: Kambodzsa országos stratégiai terv 2019-2023)*. Phnom Penh: World Food Programme. Hozzáférhető: https://docs.wfp.org/api/documents/WFP-0000112436/download/?_ga=2.237338626.360041664.1602142466-513792381.1602142466 (Megnyitva: 8 October 2020).

World Bank (2017), Guatemala | data (HU: Guatemalai adatok a Világbanktól). Letöltve október 26-án, (2017), innen: <https://data.worldbank.org/country/guatemala>